

8657

Tanjore Saraswathi Mahal Series No. 8.

MAIRAVANACHARITRA

BY
KACHANA,

A DWIPADA KAVYA.

CRITICALLY EDITED

BY
SRI V. SUNDARA SARMA,
Pandit, Saraswathi Mahal Library, Tanjore.

AND
SRI A. MAHADEVA SASTRI
Pandit, Saraswathi Mahal Library, Tanjore.

PUBLISHED
BY
SRI S. GOPALAN B.A.B.L.,

Honorary Secretary for the Administrative committee, T.M.S.S.M. Library, Tanjore.

1950.

మైరావణచరిత్ర.

(కాచనవిరచితము)

పరిష్కర్తలు

శ్రీ వి. సుందరశర్మ,

పండితుడు, సరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయము,
తంజావూరు.

శ్రీ అ. మహాదేవశాస్త్రి,

పండితుడు, సరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయము,
తంజావూరు.

ప్రకాశకులు

శ్రీ సి. గోపాలన్, B.A., B.L.,

గౌరవకార్యదర్శి, సరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయము,
తంజావూరు.

1950.

Bo 85. 1-4-0

NATIONAL ART PRESS
91, MOUNT ROAD, TEYNAMPET
MADRAS—18

PREFACE

The Saraswathi Mahal Library in Tanjore represents the synthesis of the three different cultural influences, the TAMILIAN CHOLAS, who ruled till the middle of the 13th century, the TELUGU NAYAKS who ruled till the middle of the 17th century and the MAHARASHTRA KINGS who ruled till the middle of the 19th century. This great cultural fusion was finally enriched still further by the impact of influences from the West, and of the East India Company. The contribution of Telugu Nayak Kings of Tanjore to what may be called the Tanjore school of Telugu literature, is tremendous and still remains to be fully assessed by the world of Telugu scholarship. Many of the Nayak Kings were themselves remarkable writers and it was but natural that they encouraged talented authors and also enriched their archives with rare Telugu works of their times. This is part of the explanation for the remarkable collection in the Telugu section of the Saraswathi Mahal, the other part consisting in the fact that Telugu continued to hold an honoured place under the Maharashtra Kings of Tanjore, some of whom like Raja Shahaji were reputed Telugu scholars and made frequent additions to the Telugu collection.

The following are some of the important Telugu works which we are publishing in a series.

1. Ramayanamu by KATTA VARADARAJU,
2. Taladasapranapradeepika by GOVINDA KAVI.
3. Andhra Kamandakamu by ZAKKARAJU, VENKATA KAVI.

4. Ragunathanayakaabhyudayamu by VIJAYARA-
GHAVA NAYAKA.
5. Rajagopalavilasamu by KALAYA,
6. Kusalavopakhyanamamu by RAMANARYA,
7. Dwipada Bhagavatamu (10th Skandha by) MADIKI
SINGANARYA.
8. Vipranarayanacharita by VIJAYARAGHAVA NA-
YAKA.
9. Ragunathaabhyudayamu by VIJAYARAGHAVA
NAYAKA.

Mairavanacharita, published in the following pages, was selected for publication mainly for its remarkable popular appeal. It is a folksong about Rama and Lakshmana being carried away at the instance of Ravana by Mairavana from Lanka to Patala Lanka, and their final rescue by Hanuman. We see from another text of the work available in the Madras Government Oriental Manuscripts Library, that KACHANA is the author of this work. He calls himself a master of the Dwipada metre. His father is stated to be MALLADI AYYALANNA and his mother LAKKAMAMBA. His place of residence is mentioned as CHELALURU in the northern parts of Srigriri, which can be indentified with Tirupati. The author has dedicated his work to CHENNA-KRISHNA, the patron deity of his place.

The whole story is told in simple and homely couplets. Our Pandits Sri A. Mahadeva Sastri and Sri V. Sundara Sarma, who are both able Telugu scholars, have edited the work with critical notes and have also contributed an introduction which, we hope will be found valuable. They have removed scriptoral errors in the manuscripts as far as they could, except where they felt that correction would be of doubtful advantage. We hope that the Telugu speaking public will welcome this work as a valuable recorded version

of a well-known story, which holds our attention as much as the oriental epics.

We are grateful to the Government of Madras for the timely financial assistance given to us to preserve and bring to light the remarkable treasures in the Saraswati Mahal. We are especially grateful to our Premier Sri P. S. Kumaraswami Raja and our Education Minister Sri K. Madhava Menon for the keen interest they evince in our Library.

Tanjore, }
1950. }

S. GOPALAN,
Honorary Secretary.

తొలి పలుకు.

—: కవి ప్రశంస :—

ఈ మైరానా చరిత్రను రచించిన కవి “కాచన” యని యూహించుట కొధారమున్నది. తంజావూరు సరస్వతీమహల్ ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండా గారమందలి తాటాకులప్రతియందు గ్రంథకర్త పేరు కానరాదు. కాని మద్రాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారప్రతియందు కవి నామధేయము కన్పడుచున్నది. ఈ గ్రంథప్రతులును నేకకర్తృకములా లేక భిన్న కర్తృకములాయని చర్చించి చూచినప్పుడు పాఠభేదములున్నను, కథాసంవిధానపద్ధతి, శైలిమున్నగు వానినిబట్టి చూడ నేకకర్తృకములనియే నిర్ధరింపవలగుచున్నది. ఈ పరిష్కరణము శుద్ధముగా తంజావూరు ప్రతిననుసరించి యున్నది. కవినామ వంశప్రతిపాదకములగు పద్యములను మద్రాసు ప్రభుత్వప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారపు ప్రతిననుసరించి యథామాతృకముగానిందు పొందుపరుచు చున్నాము.

“కాళిక గోత్రమున ఘనతతు నెక్కి
సర్వ విద్యలయందుఁ జతురుడై యున్న
నలరంగ మల్లాది యయ్యలన్నకును
రమణీరత్నంబైన లక్కమాంబకును.
నొకనుతుఁడు ధీరుఁడు వంకావ్యయుండు
శ్రీహరికులజుఁడు చిట్టయసోదరుఁడు
కరమరి తోడుత కాచనను వాడ”

కాళిక గోత్రోద్భవుడగు మల్లాది ఆయ్యలన్నకును లక్కాంబకును జన్మించిన వాఁడు “కాచన” యని కీనినిబట్టి తెలియుచున్నది.

“.....శ్రీగిరి సుత్తరంబునను
విలసిల్ల మైన యాచెలుబారిలోన
అనతార మైయున్నయట్టి యహాత్యు

నాకులదై వంబు నన్నేలుసామి

హరిచెన్నకృష్ణుని నాశ్యలోదలంచి ”

శ్రీగిరికి (తిరుపతియో లేక శ్రీశైలమో) ఉత్తర భాగమును “చెలులూరను” గ్రామమంగున్న తన యిట్టపై వసుగు “హరిచెన్నకృష్ణు”నికి కవి తనగ్రంథమునకి తము చేసినట్లు తెలియుచున్నది. అదేప్రతియంగు మరియొకచోట

“ ఆరయ వాధేవల్లి హర్యభాగమున

దివ్యావతారమై తిరముగానున్న

అలలోకారాధ్యనాగమ వినుత

చెన్నకృష్ణుని నాడు చిత్తంబులోన ”

అని కన్నడుచున్న వాక్యములబట్టి కూడ వాధేవల్లికి చెలులూరను నామాంతర మేమో? దీనిని నిర్ధరించు పట్టనాధారములు దొరకనందున దీనినిర్ణయభారము సహృదయలగు పండితులపై వదలి వేయుచున్నాము.

—: కథాభాగము :—

కంఠప్రతులలోను కథాభాగము వసిష్ఠులవారు శ్రీరామచంద్రునకు వక్కాణించునట్లున్నది. కథాసంనిధానముకూడ సమానమే.

శ్రీసీతారామలపట్టాభిషేకసమయమున రామరావణయుద్ధములో పేరెన్నిక గన్న వీరులకు సహ్యానము జరుగును. హనుమంతుని పరాక్రమమును శ్రీరాముడు గొనియాడును. వసిష్ఠులవారు మధ్యనందుకొని—“ఓ రామా! నీకు హనుమంతుడు చేసినయపకారములకు మేరయేలేదు. మైరావణుని మాయా నిద్రయందున్ననీకును జెలియని యొక గొప్ప సాహసకార్యమును హనుమంతుడు చేసియున్నాడు. ఆకథను చెప్పెదను వినుము.” అని యీ విధముగా వసిష్ఠుల వారు మైరావణ చరిత్రమును శ్రీరామలవారికి చెప్పునట్లుగా కథనడచుచున్నది. మైరావణుడు తన మిత్రుడగు రావణప్రేరితుడై రామలక్ష్మణులను హనుమంతుని వాలంపు కోటనుండి మాయావిధివలనవధారిమై హనుమంతుని మోసగించి యపహరించుట; హనుమంతుడు తన తప్పు తెలిసికొన్నచోడై సాతాశలంకకు వెళ్ళి మైరావణుని వధించి శ్రీరామలక్ష్మణులను విడిపించి తీసుకొనిగచ్చుట మొదలుగాగల సంభవములిందు వర్ణితములు.

—: శైలి :—

మాకు దొరికిన రెండు మాతృకలను పరిశీలించి చూడ, ఈ రెంటికిని మూలాధారమగు నొకమాతృకయుండెనట స్పష్టమగుచున్నది. ఆ ప్రధాన మాతృకను జూచి వ్రాసిన వ్రాయసకొండపుష్టియే యీ రెండు ప్రతులని కంతోక్తిగా చెప్పవగును. తప్పలను దొర్లించుటలో నిద్రలు వ్రాయసకొండును సరిసమానులై యున్నను, తంజావూరుప్రతి కొంత శుద్ధమై యొప్పుచున్నది. సంగ్రహింపవలసిన చోట వివరించియు, వివరింపవలసినచోట సంగ్రహించియు కథయొక్క నడక యెగుడుదిగుడుగానున్నను, మొత్తముమీద సౌలభ్యము, రమ్యత గ్రంథమునందు చాలభాగములందు కననగును. రచన సంస్కృతసమాస భూయిష్టమై ప్రబంధ శైలిననుసరించక పోయినను, వాడుకమాటలతో సాంపారి యున్నది.

మంజరీద్విపదకు చెప్పబడిన ఛందోనియమములను కవి పాటించి యుండ లేదు. కొన్ని చోట్ల ప్రాసయతులను కవి యుపయోగించియున్నాడు. “తుద మొదళ్లునుంటి దూతు శబ్దంబు — వర్జించి” యను నియమమును నీకవి పాటించినే లేదు. తుదలందు ప్రాసములను గూడ పొందించలేదు. ఈ విధముగా నీమంజరీద్వి పదలను కవి స్వేచ్ఛానుసారముగా నీకావ్యమున సాగించియున్నాడు. ఈ స్వేచ్ఛావర్తనయందును నొక మాధుర్యమున్నది. ఇదియే మాదృష్టి నాకర్షించినది. స్వేచ్ఛావర్తనమును కొరెడు ఆంధ్రసాహిత్యరమణికిదియొక చిన్నయాధరణమై యుండగలదని మా నమ్మకము.

—: విశిష్టత :—

సాధారణముగా ద్విపదకవిత్వమునకు జనాదరణమెందు. దీనికి “రంగ నాథరామాయణము” యొక్క బహుజనాదరణము ముఖ్యమైన యాచారణ ముగా తీసుకొనవచ్చును. ఆంధ్రదేశమందు పల్లెపల్లెలోను జాతియగీతములు మంజరీద్విపదలలోనే యున్నవి. ఉడుపులలోను, దంపుళ్ళయందును పాడు పాట లన్నియు ద్విపదలలోనేయుండుట మన మెఱిగినదే. అనాదిగావచ్చుచున్న దశరా పద్యములు కూడ నీతేగతు చేరియున్నవి. జాబ్బిలియుద్ధము, బాలనాగమృతకథ, పాముపాట, కుకలాయకము మొదలగు గీతములకున్న ప్రచారము పెద్దపెద్ద ప్రబంధములకుండుటలేదు. మంజరీద్వికదబద్ధమైన విశిష్టకావ్యమిదివరలో నెక్కడను కానరాలేదు. అలాంటిను బహుదోషభూయిష్టమైనను, ఈచిన్ని

పాత్తము పూర్తి చేయునని మాయాశయము. ఈ విషయమును ద్వేషించియే మేమి
మైరావణచరిత్రను ప్రచురించితిమి.

—: పరిష్కరణము :—

మేము గ్రంథాంతరసహాయమున సరిదిద్దినయపపాతములను ఫుట్ నోట్సులో
నిచ్చియున్నాము. కొన్ని కొన్ని చోట్ల స్పష్టమైన భాగములను పూరించుపట్ల, ఆ యా
భాగములు బ్రాకెట్లములముగా చూపింపబడినవి. యతిభంగములు గణ
భంగములు సూక్ష్మముగా పరిశీలింపబడినవి. అచ్చు పొరపాట్లను తప్పొప్పుల
పట్టికలో చూపించితిమి. అట్లుండియు ననేకతప్పులు దొరియుండును. కావున
పండితులను సహృదయులును ఈమాయాద్యమమును ఆదరింతురుగాక యని
ప్రార్థన.

సరస్వతీసుహర్ గ్రంథాలయము,
తంజావూరు. 1950.

}

పరిష్కర్తలు.

విషయానుక్రమణిక.

పుట

కథాపారంభము	1
శ్రీరామచంద్రుడు హనుమంతుని పరాక్రమమును వర్ణించుట	6
శ్రీరామునకు హనుమంతుని పరాక్రమమును వసిష్ఠుడు తెల్పుట	11
రావణుడు తన భంగపాటును దలచి విచారించుట	„
రావణుడు మైరావణుని రప్పించి మంత్రాలోచనము జేయుట	12
మైరావణుడు దశకంఠునకు బుద్ధిచెప్పట	15
విభీషణుడు సుగ్రీవునకు మైరావణుని మాయలఁదెలిపి హెచ్చరించుట	16
సుగ్రీవుడు హనుమదాదులను బిలిచి మైరావణునిగుఱించి చెప్పట	17
హనుమంతుడు వాలంపుకొట నేర్పఱచి రామలక్ష్మణులఁగాచుట	18
మైరావణుడు తన పత్నితో రామలక్ష్మణులఁగాఁగి బలియిత్తునని పట్కట	„
మాతంగి మైరావణునకు హితమును జెప్పట	„
మాతంగిమాటలకు మైరావణుడు బదులు చెప్పట	21
మైరావణుడు తన యిద్దఱు మంత్రులతో రామలక్ష్మణులను దెచ్చుటకు బయలుదేరుట	22
ఘటికుని రామలక్ష్మణుల వృత్తాంతమరసి రమ్మని మైరావణుడు పంపుట	28
మైరావణుడు ఘటికునికి కోషము పుట్టునట్లు నొవ్వనాడుట	24
నూదిముఖుని దంభోక్తులు	25
నూదిముఖుడు వాలంపుకొట దరిఁజేరుట	26
నూదిముఖుడు తన ముక్కును బోగొట్టుకొని మైరావణునితో మొఱపెట్టుకొనుట	„
మైరావణుడుపాయాంతరముల నాలోచించుట	27
మైరావణుడు విభీషణుని యాకారంబునుకాల్చి కొటవద్దఁజేసుట	28
మైరావణుడు హనుమంతుని హెసగించుట	„
హనుమంతుడు మైరావణుని వార్తలను విని చింతించుట	80
మైరావణుడు మాయాబలముచే దాశరథుల నపహరించుట	„
హనుమంతుడు రాజులఁగానక చింతించుట ; సుగ్రీవుడు హనుమంతుని మండలించుట	82
హనుమంతుడు కోపముచే విభీషణునిపై నాగ్రహపడుట	88
సుగ్రీవుడు హనుమంతుని కాంతింపఁజేయుట	„
హనుమంతుడు విభీషణుని బలుతెఱంగుల నిందించుట	„

సుగ్రీవుఁడు విభీషణునివలన మైరావణుని చూడఁగఁగట	...	85
హనుమంతుఁడు విభీషణుని చూడఁగట	...	86
అంగదాదులు హనుమంతునకు ధైర్యముఁజెప్పట	...	87
విభీషణుఁడు హనుమంతునకుఁ బాతాళలంకకుఁబోవు మార్గమును జెప్పట	...	40
మత్స్యవల్లభ మరుత్సుకుల యుద్ధము
హనుమంతుఁడు మత్స్యవల్లభుని పరాక్రమమునకు నాశ్చర్యపడుట	...	41
హనుమంతుఁడు మత్స్యవల్లభుని వృత్తాంతమడుగుట
మత్స్యవల్లభుఁడు తన జన్మవృత్తాంతముఁ జెప్పట	...	42
మైరావణుఁడు రామలక్ష్మణులను గాఢికి బలియివ్వఁబ్రయత్నించుట	...	45
మైరావణుని చేతలకు దోర్దండి వగచుట	...	46
ఆంజనేయుఁడు దోర్దండిని సంధించి రామలక్ష్మణుల వృత్తాంతమును జెప్పి తన నిజరూపమునుజూపి నమ్మించుట	...	47
దోర్దండి హనుమంతునకుఁ దనవృత్తాంతమును చెల్పుట	...	49
హనుమంతుఁడు దోర్దండిని సమాశ్వాసపఱచి మైరావణుని గుఱించి వివరముల నడుగుట	...	51
దోర్దండి మైరావణుని వృత్తాంతమును హనుమంతున కెఱుకపఱచుట
హనుమంతుఁడు ముంగిసరూపమును దాల్చి పాతాళలంకను బ్రవేశించుట	...	53
మారుతి మైరావణుని మంత్రులను జంపుట	...	54
హనుమంతుఁడు దోర్దండినుతుఁడగు నీలమేఘునకు ధైర్యముఁజెప్పి రామలక్ష్మణులను గలిసికొనుట
హనుమంతుఁడు మైరావణుని జంపుటకై పాతాళలంకను బ్రవేశించుట	...	56
హనుమంతుఁడు పాతాళలంకఁ జొచ్చుటను నూదిముఖుఁడు మైరావణున కెరుక పఱచుట	...	57
మైరావణుఁడు వృత్తాంత మెల్ల వరసి హనుమంతునితో యుద్ధమానకుఁ గడలుట
హనుమంతుఁడు శతజిహ్వది రాక్షసులను మడియించుట	...	59
హనుమంతుఁడు జంబుమాలిని జంపుట	...	60
హనుమంతుఁడు అగ్ని కేతుని బరిమార్చుట	...	61
మారుతిమైరావణుల యుద్ధము
హనుమంతుఁడు మైరావణుని సంహరించుట	...	68
మారంగి నిలపించుట	...	70
హనుమంతుఁడు మారంగి నూరార్చి నీలమేఘ రూపకులకుఁ బెండ్లి చేయించి పాతాళలంకకుఁ బట్టంబుఁగట్టుట	...	71
హనుమంతుఁడు రామలక్ష్మణ సహితుడై మత్స్యవల్లభుని సాహాయ్యమునఁ గొలను చాటి వానర సేనలఁ గలియుట	...	73
శ్రీరామభద్రుఁడు హనుమంతునిఁబొగడుట	...	74

శుభము
అవిఘ్నము

మైరావణచరిత్ర.

కథాప్రారంభము.

శ్రీ రామచంద్రుఁడశ్రితవత్సలుండు
కారుణ్యజలనిధి ఘనయశోధనుండు
సుజనరక్షకుండును సుగుణభూషితుండు
నమరారపతిఁ బొల్చి యర్ధతోనవుడు
రాజచిహ్నంబులు రమణతోఁదొల్చి
యంతనయోధ్యకు నశివేగవచ్చి
పరఁగవసిష్ఠుని పదములకెఱిగి
వలసొప్పఁగైక నివాసంబుఁజొచ్చి
దండప్రణామంబుఁ దగనాచరించి
పిదపనుమిత్రుఁడు బ్రియముతోఁమ్రొక్కి
మరివచ్చి కౌశల్యమా¹ళిగఁజొచ్చి
తనతమ్ముడునుఁ దానుఁ దనపత్ని²వేగఁ
జనుదేరఁగౌశల్య చర్చించి చూచి
జడలు వల్కలములు చిన్నబోకయునుఁ
దబసి వేషంబులఁ దనరారుచున్న
తనతనయునిఁజూచి తలఁపులోనవుడు
వగవునఁ దనభర్త వగవుఁజింతించి

యున్నట్టి తమతల్లి నూరార్చి పిదపఁ
 గొమరొప్పందగువారిఁ గుశలంబులడిగి
 తనకు మ్రొక్కినఁగని తద్దయు వేడ్క
 సీతామహాదేవిఁ జెలఁగిదీవించి
 మందిరాభ్యంతర మణి వేదియందుఁ
 గూర్చుండిరెంతయుఁ గొమరుదీపింప,
 ఆ విభీషణునకు నగచదులకును
¹నంగద సుగ్రీవ యాంజనేయులకు
 భద్రపీఠంబులఁ బఱఁగఁజెట్టించి
 యంత ²రాముడు పరమానంద ³మంది
 భరతశత్రుఘ్నులు ⁴భక్తితోఁ గొల్వఁ
 గరువు కోగభయముఁ గలుగఁజెప్పడును
 దనకు వణ్ణాశ్రమధర్మముగల్గి
 పరిపాటిఁదప్పక బహువిధోపాయ
 పరిపూర్తిమై భూమిఁజాలింపుచుండె,
 నిత్యకల్యాణముల్ నిత్యసంపదలుఁ
 గలిగి వేదధ్వనికలితమై యవుడు
 నిత్యోత్సవంబుల నెగడునప్పురము,
 పరమసంప్రీతితో భానువంశజుడు
 చెలువొందఁడమ్ములు చేరి కొల్వఁగను
 మతికొన్నిదినముల మనుజేశ్వరుండు
 తనరంగ సుముఖుడై తరుచరసేనఁ
 బనుపంగవలెనని యాత్మలోఁజలఁచి
 భరతుని దెసఁజూచి పలికె రాఘవుండు.

10

20

¹సుగ్రీవుడంగదు సుషేణాదులకును. ²రాఘవుండు, ³దగుచు ⁴బలవీరను.

“కపిసార్వభౌములు ఘనబలోద్ధండు
 లతులితసాహసులలసి యున్నారు
 వలనొప్పు వారి నివాస బులకును
 సతిభక్తితోడత ననుపంగవలయు
 నటుగానఁగొలుపుకు నాయిత్ర పడుడు.”
 పరఁగ శత్రుఘ్నునిఁ బనిచెనాక్షుణు
 పనిచిన సంప్రీతిఁ బరఁగనా కపులఁ
 గొమరొప్పఁబిఁ పించి కొలువుఁజూటాన
 గంధంబు పన్నీరుఁ గలుపఁగఁజేసి
 దివ్యలు ముట్టించి దివ్యంబులైన
 ముత్యాలముగ్గులు ముదమొప్పఁజెట్టి
 మణిమయదీప్తుల మహిమఁజెన్నొండ
 సమ్ముఖంబునకును సరఁగఁదెప్పించి
 పఱపించి వేడుక భద్రపీఠంబు
 మానుగాఁజెట్టించి మణివేద్యందుఁ
 గరమర్థి నవరత్నగద్దె వేయించి
 హితుల మంత్రుల పురోహితుల నాశ్రితుల
¹వరవస్తిషాదుల వరుస రప్పించి
 కవిబుధపాటక గాయకాదులను
 భరతశత్రుఘ్నులఁ బరఁగరప్పించి
 తెఱఁగొప్ప ఛప్పన్న దేశాధిపతులఁ
 దంత్రజ్ఞులను వీరదండనాయకుల
 గణనకుమించిన గజ²వాహకులను
³సతిరథముఖ్య మహారథికులను

¹ పరవస్తిషాది మానులరప్పించి. ² వాహనముల. ³ అతిరథమహార ఘనాదిసమరధులు.

వ్రయ మొప్ప నందఱునిలిపించిరవుడు.
 రంజిల్ల పజనుబ్రద్దలువారు
 బడవాళ్లు మొదలుగా పరమహర్షమున
¹ రాయభారుల వేడ్క రాజముఖ్యులను
 రప్పించికొలు వుండిరావేళయిండు.
 అంతలో రఘురాముడొనందమొంది
 చెలువొప్ప బన్నీట జలకమ్ములాడి
 కస్తూరినామముగర మొప్పదీసి
 దివ్యాంబరంబులఁ జెఱగొప్పగట్టి
 యలరు శ్రీపాదాలనందెలుఁ జెట్టి
 నూతనంబుగ మొలనూళ్ల నమర్చి
 కంకణంబులు రత్నఖచిత మైనట్టి
 బాహుదండంబులఁ బద్మోచనుడు
 పథకంబు నురమున బాగుగాఁజెట్టి
 రవికోటిదీవుల రంజీల్లుచున్న
 రత్నకిరీటంబు రవికులోత్తముడు
 శిరసున ధరియించి చెలువుదీపింప
 మదనకోటిప్ర మహిమఁజెన్నొంది
 విప్రులుదీవింప వేదమంత్రముల
² నక్షత్రల్ చల్లరి యతివేడ్కతోడ.
 నగరువెల్వడి వచ్చినరలోకవిధుడు
 పరఁగంగ మంగళపాటకుల్ పొగడ.
 వలనొప్పగొలువుకు వచ్చిరాఘవుడు
 సింహాసనంబునఁ జెలగి కూర్చుండి

¹ రాయభారులు నియోగులను వేడ్క. ² అక్షింతలోగి చరిత.

చెలువొండఁ దమ్ములు చేరికొల్వఁగను
 నఖిలము కా రాధ్యుడనురాంతకుండు
 నగుత్యకల్యాణుడమితవిక్రముడు
 రాఘవుడభినవరాజశేఖరుడు
 వర్ణాశ్రమంబుల వరుసఁజాలించి
 బహువిధశాస్త్రముల్ పరఁగువిద్యలనుఁ
 బరికించి సంతోషపారీణుడగుచు
 వెలయంగ వానరవీరులఁజూచి
 చిత్త¹ మురంజిల్లఁ జిరునవ్వునగుచు
 సంతోషమునఁ గృపా² సంరం భముననుఁ
 దలపున మోహంబుదై వాడుచుండ
 వలనొప్పఁబలికె నావాలిమర్ద నుడు.
 “మీరుమహాత్ములు మీరుబల్లిదులు
 మీరుచేసినమేలు మేదినిమీఁద
 వెలయంగ³ రాక్షస వీరులతోడ
 రావణాదుల నెల్ల రణభూమిఁజంపి
 జానకిఁజేకొంటి సంతోషమునను.
 పరఁగంగఁ(దీర)ని బంధువుల్ మీరు
 తగనిక్కడీకివచ్చి తడవాయనిక
 మీనివాసములకు మీరేగుడనుచు
 సుగ్రీవుఁడదిగా శూరుల నెల్లఁ
 బిలుపించి వేర్వేరఁ బ్రియములఁజెప్పి
 కరముర్ధిఁదగినట్టి కట్నంబులిచ్చి
 హనుమంతుఁగొనియాడియతనిరప్పించి

50

కరుణించి వేడ్కతోఁ గాఁగిటంజేర్చి
 యర్థాసనంబున నాతనినునిచి
 వెలయఁగఁగొలువెల్ల విస్మయంబుండఁ
 గొమరొప్ప నునువంశకులగురుండైన
 సంయమింద్రునిఁ జూచి చయ్యనఁబలికె.

—: శ్రీరామచంద్రుఁడు హనుమంతుని
 పరాక్రమమును వర్ణించుట:—

“ వరమునిశ్రేష్ఠ ! యీ వాయునందనుఁడు
 యెంతవాడనవచ్చు నిందటియోన
 హనుమంతుఁడనఘుఁడు నాత్మబంధుఁడు
 'నొనరంగఁజేసిన యుపకారమునకుఁ
 'బ్రత్యుపకారంబు వశమెచేయంగ,
 చెప్పెదనీతండు చేసినలావు
 భానుతఁగోల్పడి పాలుపొందవచ్చి
 పంపానదీతీరప్రాంతంబునంనఁ
 'గణఁగినాతోడు లక్ష్మణుడుండఁజూచి
 భానుతనూజుండు భయమందుటయును
 వలదనివారింది వనచరేశ్వరుఁడు
 కడుభక్తి మేమున్నకడ కేగుదెంచి
 యతనివృత్తాంతము సంతయుఁజెప్పి
 పరఁగనాతని మాకుబంధుగాఁజేసి
 సీతభూషణములఁ జెలువొండఁజూపె.

(0

¹ వొనరనితండుజేసిను. ² పరంగగ నెట్టిను. ³ గణంగి లక్ష్మణుండు మైండుండఁజూచి

¹ ఆవాలిమర్దించి నూ ² రవి నూను
 బరగఁ గిమ్మింధకుఁ బతిగానుజేసి
 కపిసేనలన్నియుఁ గరమర్ధిఁగూర్చి
 వెరగొప్ప జానకి³ వెడకఁబుచ్చుటయు
 ముదమొప్ప⁴ నా వ్రేలిముద్రికఁగొనుచుఁ
 దారాసుతునితోడఁ దరుచర్లతోడ
 వెలయుదక్షిణ భూమి వెదుకంగఁబోయి
 యంబుఁగడకేగి నుండఱనునిచి
 యరయసముద్రంబు నవలీలదాటి
 తానొక్కరుఁడైపోయి తగల కఁజొచ్చి
 చొరరానిచోట్లకుఁ జొచ్చిశోధించి
 కలయనంతటఁ జూచి కానంగరాక
 వడలక⁵ దనుజేంద్ర వనములోపలను
 జానకిబొడగాంచి చతురుఁడై నిలిచి
 ముదమొప్ప నా వ్రేలి ముద్రికనిచ్చి
 వెలయసీతకుఁ దనవృత్తాంతమెల్ల
 నెఱుంగించి మాయున్ని నెఱుంగించి పిఁప
 ధరణిజమది⁶ని తాపంబు⁷ మాపి
 యాయంతియిచ్చిన యాన⁸ వాలంది
 వనితచేనధికపు⁹ వరములు వడసి
 గుంతసంబునఁజని చదురుఁడై మెఱసి
 వడలక దనుజేంద్రు వన మెల్లఁబెఱికి
 వనపాలకులఁజంపి వాయునఁ దనుడు

70

¹ ఆతనిపగ సాధించి. ² కలి నూను. ³ వేడ్క. ⁴ తన వ్రేలి. ⁵ యాదనుజ.

⁶ మాన్చి. ⁷ బాలంది. ⁸ కలములు.

నెనయనగ్రణ్యుల నేపురఁజంపి
మహినొప్ప నేడ్గురు మంత్రినందనుల
నరయంగఁదునుమాడ్చి యత్తయుఁజంపి

80

¹శక్రాంతోఁబోరి చాలనొప్పించి
బ్రహ్మత్ప్రనిహతి² కేబద్ధుడై పోయి
యాసభాంతరమున నతనిభర్జించి
వానియాజ్ఞకుఁ దనవాల మొప్పించి
నెరయలంకాపురి³ నిగుఱుఁగావించి
తిరుగజానకి చేరిదీవెనలంది
పటుభుజశక్తిమై పశ్చిమద్వార
ముననున్నలంక⁴ మొక్కపోఁజీసి
యరుదై నజలనిధి నవలీలదాటి
యంగదాదులఁగూడి యలరుచువచ్చి
రవినుతనకుఁ దమగా⁵ కనుఁదెలిపి
నీతమాటలుఁదెల్పి సేమంబుఁజెప్పి
మగువశిరోమణి మాకునందించి
వెలయంగ మామది వేదనఁదీర్చి
తిరుచర సేనతో⁶ దరలితావచ్చి
వలనొప్ప నలునిచే వార్ధిగఁట్టించి
యావిభీషణునకు నభయంబులిచ్చి
వనచరసేనల వార్ధి దాటించి
లంకపై విడిపించి లావులుమెఱసి
దనుజాధిపీరులఁ దనవాలతతుల

90

¹యంత్రాంతరి. ²చేపట్టుబడి. ³నీరుగా. ⁴మక్కరాగించి. ⁵యెరుగించి.
⁶తగగదలించి.

నరుదుగాఁ జెండాడి యావహంబునను
 వాయువుత్రుడుగాన వాయువుకరణిఁ
 కగనన్ని దిక్కులఁ దానయ్యెయుండి
 యెచ్చోట¹ నరసిన నచ్చోటఁదాన
 యుద్ధంబుఁజేయంగ నురుభుజబలిమి
 నింద్రారిశరహతి వేదనబొంది
 కపిసేనలన్నియుఁగలఁగి మూర్ఛిలై,
 సౌమిత్రియును కేము సహితంబుగాఁగ
 నతిదై న్యవృత్తిమై నలయుటఁజూచి
 దైవవరంబునఁ దరుచ రేళ్వరుడు
 మూర్ఛనొందడుగాన ముదముదీపింప
 వలనొప్పు నాజాంబవంతునిచేత
 నలర గుండీవనీయాషడంబెఱిఁగి
 యతి వేగమునఁబోయి యాషధాచలముఁ
 బెఱికి చక్కిటనిడి పెంపొందఁదెచ్చి
 పరఁగంగనండటి ప్రాణంబులెత్తి
 సౌమిత్రిప్రాణంబుఁ జయ్యననెత్తి
 కరమర్థినామదికలఁకెల్లఁదీర్చి
 యెనయంగ నాప్రాణమెత్తెనత్తరిని
 హనుమంతుఁడెంతవాఁడనవచ్చునరయ
 నతనిఁబ్రస్తుతిచేయ నెవ్వరి వశము”
 అని యిట్లు రాఘవుఁడనిలజఁబొగడ
 వరవసిష్ఠుఁడు రామవసుధీశుకనియె,
 “రాజీవడళ² నేత్ర ! రఘురామచంద్ర !

100

సంగ్రామబలభీమ ! జయమనోధామ !
 సీతామనోరామ ! శ్రీరామ ! రామ !
 కొమరొప్పు హనుమంతుఁ గొనియాడితివుడు
 యిదియు విచిత్రమా యినవంశతీలక !
 యరయరాజుల తోడ నాలంబులోనఁ
 జంచలింపక లావునేయంగవచ్చుఁ
 బతిపేరుగొని నిల్చి బవరంబులోన
 నధికునినైన మారవలింప వచ్చుఁ
 బతిలేకఁ గార్యము బరఁగనేకాకి
 చింతింపవచ్చునే శ్రీరామచంద్ర !
 చెలఁగి మీయెరుటను జేసినలావుఁ
 బొగడితి రఘురామభూవర ! నీవు
 నరయనీతని లావుక చెచ్చెరు²వొండ
³నున్నవారండఱు చిన్నవారిందు
⁴నెన్నఁగ నెక్కువౌ నీతనిలావు
 వినవయ్య చెప్పెడ విశ్వలోకేశ !
 పగలెవ్వఁడైనను బంతంబు మెఱసి
 చెలఁగి కయ్యంబులు నేయంగవచ్చు
 నాయర్ధరాత్రి మీ¹కైనఁ బోరామి
 కీతఁడుఁ దీర్చెఁగా కితరుల తరమె
 యాతెరంగంతయు నర్కజుడెఱుఁగు
 నిజయోగమునుఁ జేసినేమెఱుంగుదుము"
 అనవుడు రఘురాముఁడాశ్చర్యమంది

110

¹నెరుట. ²వుడలఁప. ³వున్నవారందు నిట చిన్నవారందు. ⁴యెన్న చెప్పంగ
 నెక్కుండితనిలావు.

ముకుళితహస్తృడై ముదముదీపింప
 నదియెవ్విధంబటులాసతీవలయు
 ననిప్రణమిల్లిన నమ్మనీశ్వరుఁడు
 రాఘవుడెసఁజూచి రమ్యాత్మృడగుచు
 వెలయనావనచరవృత్తాంతమెల్లఁ
 జెప్పంగ దొణఁగె¹ను జెవులూరనంత.

—: శ్రీరామునకు హనుమంతుని పరాక్రమమును
 వసిష్ఠుడు జెల్పుట :—

పరఁగంగ లంకపై భానుకులే !
 విడిసి యుద్ధముచేయ వెలయంగ మీరు
 పెక్కురక్కసులనుఁ బేర్కొని చంపి
 మర్కటసేనలు మలయుచుండఁగను
 దనమది బెగఁదొంది దనుజనాథుండు

—: రావణుడు తన భంగపాటును దలఁచి విచారించుట :—

“పరఁగ శ్రీరాముని బాగాగ్నిచేత
 భస్మమైపోయిరి పలుభుజబలులు
 అతికాయుండును నామహాకాయుడరయఁ
 గుంభకర్ణాదులు కూలిరి ధరణి
 దురములాని రివులఁద్రోలి నిర్జింపఁ
 జాల నాఘనశక్తి²జనుదెంచుఘనులు
 వాయతనూజుండు వనచరోత్తములు

120

¹ నాసంయ మిశ్వరుడు. ² పెక్కుండు రాక్షసుల. ³ భుజాభటులు. ⁴ అతి
 కాయుండు మహాకాయుండు. ⁵ చెన్నందు.

ధట్టించి గెలువంగఁ దరముగాదింక;
 కడఁగి మహాత్పాతకారణముగటఁ
 జెలఁగిరాముడు తెంపునేయడుగాని
 యరుదుగాదివ్యాత్రు¹ హస్తుడౌనేని
 యొక్కటఁదెగ² టూర్పు నొనరంగనన్న
 నావిభీషణుతోర్కలన్ని సిద్ధించు
 పరఁగఁ గుండిన విని పరులు నవ్వుదురు.”

—: రావణాడు మైరావణుని రప్పించి
 మంత్రాలోచనముజేయుట :—

అనిభయంబునునొంది యాత్మలోపలను
 జింతించి తలపోసి చిత్తంబు కలఁగఁ
 బరఁగ మాయోపాయబలమునఁగాని
 వీరుల గెల్వంగ వెరవుగానుచు
 మదిసంతసంబొంది మహిరావణుడు
 అధికమాయోపాయుడతినత్వధనుడు
 నాభుజబలిమిగా నమ్మినవాడు
 పాయనిచెలికాడు పరమసాహసుడు
 అతనిచేఁగాని³ యర్కవంశజుల
 నరయగెల్వంగరాతని నిశ్చయించి
⁴ రావణుడవుడు మైరావణుడలఁచె.
 తలఁచినంతట వాడుతనమదిలోన
 నతిసంగ్రమంబున నానందమొంది
 దశకంఠు⁵ డిట్లెలఁ దలఁచెనోయనుచు

180

¹ మందుకొనెనేని. ² జూచు. ³ యినకులోత్తముల. ⁴ రావణుడప్పుడు. ⁵ డిదియాత

మంత్రిసమేతుడై మానుగావచ్చి
 కళకంఠముండఱు దడయక నిలిచి
 “యేమి రావణ! నీకు నింతకార్యంబు
 పుట్టెను దలచితి పాలుపొంద నన్ను!
 పంపుమేపనియైనఁ బరఁగఁజేసెదను
 చొరవనీశ్వరులైనఁ జోవుడుఁబెడుదు
 బ్రహ్మాదిసురలను బట్టి భర్జింతు
 నాపోశనముఁగొందునంబుధులెల్లఁ
 గులపర్వతంబులఁ గుదియించిపెట్టి
 తోరంబుగాఁబెట్టి దొంతులుపేర్తు
 ధర నెల్లఁబిడికిట దర్పించిపట్టి
 పొడిపొడిగానేతుఁ బొంకింబుమెఱసి
 నీవేలవెఱచెదు నిఖలైకవీర !”
 అనవుండు కళకంఠఁడాత్మలోనుబ్బి
 యతనికొఁగిటఁజేర్చి యర్థాసనమున
 నతివేట్కఱోనిల్చి యతిముడంబెసఁగఁ
 దనపూర్వకథ నెల్లఁ దగఁజెప్పఁదొడఁగ.
 “వినుమహిరావణ! విశ్వలోకమున
 రఘువంశతీలకులు రామలక్ష్మణులు
 తమతండ్రిపనువున దండకాటవిని
 చెలఁగి తపోవృత్తి² చేనొప్పుచుండఁ
³జెన్నొండనొకనాఁడు చెల్లి శూర్పణఖ
 వారలమదిఁగోరివచ్చినచిక్షప
 రాముఁడు సౌమిత్రి నలవేడ్కఁ జూచి

140

యెందుండివచ్చెనో యీ¹ మోహనాంగి
 శిక్షింపమనవుడు చెలఁగియాక్షణమె
 ముక్కులుఁ జెవులును మొందుగాఁగొట్టి
 ఖండించి పంపిన ఖరుడు తోపించి
 దండెత్తి సోయిన దర్పంబు మెఱసి
 దూషణత్రిశరలతో వారిఁజంప
 (బంగరులేడిగాఁ బంపిమారీచు)
 "బంధుమర్దకులనుఁ బడతితోఁజేప్పి
 "జనకతనూజనా చపల లోచనను
 జెఱఁబెట్టి తెచ్చితిఁ 4 జెడ్డకోపమున
 (నినకులోత్తములంతనీవార్త నెఱఁగి)
 వానరసేనతో వాఁగొట్టించి
 యీలంకపై విడిసి యిట్టిరాక్షసులఁ
 బెక్కండ్రఁజంపిరి పృథ్వికంపింప
 బలియురు పెంక్కండ్రు పడిరి భూస్థలిని
 "పటు విభీషణుడంతఁ బగవారిఁగూడె,
 అటుగాన నీప్రాపునర్థించియేను
 చలముననాపగసాధింపవచ్చు
 నని నిశ్చయం" బంది యాత్యులోనుబ్బి
 నినుడలఁచితి నేను నిఖలైకవీర!"
 అనమహిరావణుఁ డాత్యులోపలను
 గనుఁగొని పల్కె నిష్కపట భాషలను

150

¹మోహనాంగి. ²బంధుమర్దకుగా బలినిచ్చి మారీచు. ³లోలంగక జానకి తోడ్కొని
 తెచ్చి. ⁴చెటుల. ⁵పరఁగ విభీషణుడంత. ⁶యొంచికను

—: మైరావణుడు దళకంసునకు బుద్ధి చెప్పట :—

“వినవయ్య రావణ ! వీరపుంగవుడ !
 యిదియేల యెరుగ వే యిట్టి కార్యంబు
 జేయగనుచితమే చింతించి నూడ
 బరభామఁ దెచ్చుట పంతమే నీకు
 సకలశాస్త్రంబుల సకలధర్మముల
 (నెఱగిన వాడవు యేమందు నిన్ను)
 పరసతిపై దృష్టి పాపకర్మంబు
¹ తగఁబరసతిఁగూడఁదలఁచినవాడు
 పాలుపొందగా భవి పురుషాధముగఁ.
 వెట్టివాఁడైనను సీతీడియైన
 బండ² యెయున్నను బాపాత్ముఁడైన
 బుద్ధిహీనుండైన భవనంబులోనఁ
 జెలువొండఁడనవాడు చెప్పినబుద్ధి
 వినవలెనటుగాక వినకుండనేని
 యొనరంగ దానికి నుత్తరంబిచ్చి
 పరగంగఁబ్రయములు బలుకుదుగాని
 తనవారి విడుతురా తగబుద్ధిమాలి
 పాలుపొందఁదరువునఁ బుట్టినశాఖ
 పరగంగఁదరువునుఁ బాసి పోయినను
³ దిక్కుతారంబుతో నలరంగఁజేరి
 పడవడి తరువులఁ బట్టిచెండాడుఁ
 దద్దరిఁదలఁపవు ధనుజాధినాథ !

160

¹ మోహించి పరసతి ముగిగూడదలచు. ² వాండైనను. గొనకొనియవికుటారంబునగూడి.

తన నెనరొరుని చేడగఁ గోలుపోయి
 జయముఁ గోరెడువాఁడు చపలుఁడుగాఁడె
 అటుగానపాలస్త్య ! యావిభీషణుని
 విడిచినప్పుడే నీవు వీటిఁడివైతి
 కాదె; నీకలుఁగని కార్యంబుగలదె”
 అని నీతివాక్యంబులతనికెఱెప్పి
 పంక్తికంధరుఁజూచి పడపడి యనియె
 “కడచినకార్యంబుఁ గలవెతలపోయ
 బుద్ధిచెప్పితిగాని భువనైకవీర !
 యిదెకొనిపోయెద నినకుఁజొత్తములఁ
 బరగంగ నాయుట్టి బంధుఁడుకలుగఁ
 దలఁక నేటికి నీవు జతకంధరుండ !
 యేమరకుండుమీ” యనిసాగిపోయె.
 అంతలో నీవార్త లంతయుఁ దెలిసి
 యావిభీషణుపత్నియైన యాసరమ
 పరఁగఁగ నొయ్యనఁ బన్నరులచేతఁ
 బాలుపొంద నీవార్త వుత్తేరనచట
 విని విభీషణుఁడతివిస్మయంబునను
 జనమదిలోన నెంతయు తెగఁబొంది
 యతిసంభ్రమంబున నర్కజఁజూచి

170

—:విభీషణుఁడు సుగ్రీవునకు మైరావణుని మాయలఁ దెలిపి
 హెచ్చరించుట :—

“వినవయ్య సుగ్రీవ! వీరవుంగవుడ!
 యిదియొక్క యుత్సాహ మిప్పుడువుట్టె

మహిరావణుండను మనుజాశనుండు
 దశకంఠపనువున ధరణీశ్వరులను
 మునుకొని పాతాళమునఁ గొనిపోవ
 నాతఁడు పసిబూని నట్లేగినాఁడు
 వానిఁగానఁగరాదు వనజానకైన
 మాయల మతముల మంత్రయంత్రముల
 నధికుఁడతనిగెల్వ హరిహరాదులకుఁ
 దరముగాఁదటుగాన ధరణీశ్వరులను
 గావఁగలేనయ్య కపికులొత్తముఁడ!
 చెలువొంద వనచరసేనలనెల్ల
 వెలయంగ దగ్గఱ విడియంగఁజేసి
 యరుగుము సీవింక నన్నిదిక్కులకు”

180

—:సుగ్రీవుడు హనుమదాదులఁబిలిచి

మైరావణునిగుఱించి చెప్పట:—

అనవుండు సుగ్రీవుఁడతిసంభ్రమమున
 హనుమంతు మొదలుగా నందఱుంబిలిచి
 ‘యీవార్త వింటిరె! యిందఱు మీరు
 కరమర్థి రాజులఁగావంగవలయు”
 అనవుండు కపివీరులవుగాక యనుచుఁ
 బోయి యసలజుని బుద్ధిసూహింప
 నందనాసుతుఁడంత నటకేఁగుదెంచి

—: హనుమంతుడు వాలంపుకోటనేర్పఱచి

రామలక్ష్మణులఁ గాచుట:—

కొమరొప్ప వాలంబుఁ గోటగాఁదీర్చి

పాతాళమునఁగొంత ప్రబలంబుగాఁగ

మింటికి నెగయించి మిన్ను ముట్టించి

వజ్రపంజరముగావడిఁ జాట్టుముట్టఁ

(జెలువొండ వానరసేనలప్పుడును)

నత్యంత శూరులై యందుండిరంత.

190

—: మైరావణుడు తన పత్నితో రామలక్ష్మణులఁ

గాళికి బలియిత్తునని పల్కుట:—

మరిగంభ్రమంబున మహిరావణుండు

డశకంఠపనిబూని తనపురికేఁగి

తననివాసముఁజొచ్చి తనపత్నిచిలిచి

పౌలస్త్యపగతుల భానువంశుజులఁ

బరఁగంగఁగొనివచ్చి భద్రకాళిని

బలియిత్తునేడు నాపంతంబుమెఱయఁ

గొమరొప్ప నీవింట గృహదేవతలను

నర్చింపు మనవుడు నశిభీతిఁబొంది

మాతంగి చలియించి మహిరావణేశుఁ

గనుఁగొని పలికె ¹గద్గడకంఠి యవుడు

—: మాతంగి మైరావణునకు హిగమునుజెప్పట:—

ఇదిమేమి రావణ! యీవిచారంబు

చింతింపఁ దగునయ్య చల్ల బోనేడు
 పనిలేని పనినీకుఁ బగ యేటికయ్య
 ఒరుఁబగ నీమీఁద నూహించుకొనుట
 బుద్ధియెరాజ్యంబుఁ బోనాడుకొనుట
 నీతివికోధంబు నిఖలంబులోనఁ
 జెప్పెద విసవయ్య శ్రీరాఘవుండు
 పరఁగరావణుఁ ¹ బాధఁబడలేక వేగ
² మురహరితోసురలో మొఱఁబెట్టకొన్న
 కారణవశమునఁ గౌశల్య ³ యందుఁ
 బుట్టెనాదనుజులఁ బోకార్చుకొఱకు
 నటుగాన నరుడుగాఁడతఁడు శ్రీవరుఁడు,
 పిన్నప్రాయమునాఁడు పెర్మిఁగొళికుఁడు
 యాగసంరక్షకై యర్ధింతుటయును
⁴ ననుజులత్కణునితో నటఁబూడివేళ్ళఁ
 దనతండ్రి పనువునడగ మునీశ్వరుని
 పనివూని యటుబోయి పంతుంబుమెఱయఁ
 బరఁగ నుబాహుని భస్మంబుచేసి
 తాటకిఁదెగటార్చి తడయ ⁵ క వేగ
 మారీచుఁ ⁶ బోద్రోలి మహిమచెన్నొండ
 యసఁగంగ మునివరు యాగంబుఁగాచె
⁷ సకలదనుజులనుఁ జావంగగొట్టు
 దివ్యబాణంబులఁ దెఱఁగొప్పవదసి
 వలనొప్ప నామునివరునితోఁగూడి

200

¹ జేతిబాధలకుగాక. ² ముదమునప్రదిదళులు. ³ కలసి. ⁴ లక్ష్మణునిహితుఁడై
 రాజులువేడ్క. ⁵ కాక్షణము. ⁶ పాదలి. ⁷ సకలదనుజుల ద్రుంపఁచాలినయట్టి.

చనుచు గౌతమపత్ని శాపంబు మాన్చి
 జనకునియింటికి సరగునఁబోయి
 త్రిపురగంహరువిల్లు దెగువమై విఱచి
 వైదేహిజేకొని వచ్చియుద్ధతిని
 పరశురాముని బాహుబలము నిర్జించి
 వచ్చియయోధ్యలో వసియించినాడు,
 తొలి¹ మత్స్యరూపుడై తోయధిజొచ్చి
 వేదచోరకుఁబట్టి విడలించినాడు,
 అమృతంబు కొఱకునై యసురులు సురలు
 (మందరాద్రినిఁగొని మథియింపనవుడు)
 అంబుధివెఱువంగ² నద్రుక్రంగిననుఁ
 గూర్చావతారుడై కొలఁదెన్నరాని
³ మందర⁴ మోసిన మధుసూదనుఁడు,
 జగములన్నియుఁ బట్టి చావఁజాట్టి
 కొనిపోయి పాతాళగుహజొచ్చివట్టి
 దనుజుని వరహావతారుడై త్రొంచి
 భూమిఁదెచ్చినయట్టి పురుషోత్తముండు,
 కోపించి కంబానఁగొమరొప్పవెడల
 నరసింహుడై వానినఖములఁజీరి
 ప్రహ్లాదుఁగాచిన పరమాత్మఁడితఁడు,
 వామనుడై పూని వసుమతిఁగొనుచుఁ
 బాతాళమునబ⁵ బడిద్రోచినాడు,
 జన్నిగట్టులరాజు జమదగ్నియందు

210

¹ మత్స్యయతి. ² అవని. ³ మహియెల్ల. ⁴ విప్రుల కై పూనిజమదగ్ని

⁵ దిచ్చటి.

రాముడై జనియించి రాజుల నెల్లఁ
 బట్టి చెండాడిన భక్తవత్సలుఁడు,
 త్రిదశులభయమెల్లఁ దీర్చుటకొఱకు
 రాముడై జనియించె రఘువంశమునను,
 ఇట్టిరామునిదేని నెఱుంగక పాచ్చి
 ముదమునఁ ద్రిదశుల మునియచున్నాఁడు
 ముట్టిన మాత్రాన మునిగించునతనిఁ
 'బోరునకీడ్చుట పొసఁగు నే నీకు
 వారలందఱుబోకు వలదురావణుండ !
 మౌరాద్యభోగంబు కట్టి సంపదల
 సీధర నేలుచు నిట్టి సౌఖ్య గ్య
 హనుభవించుట బెస్స యవిసేతిమాను
 నితండ్రిపగఁగాదు నీ గఁగాదు
 తలపోయనిదియును ధర్మ బుఁగాదు." ¹
 "లనియిల్లు బలుకంగ నానతి యవును

220

—: మాతంగి మాటలకు మైరావణుఁడు బదులు చెప్పట:—

(మైరావణుండనియె మాతంగిఁజూచి)

" నీవు చెప్పినబుద్ధి నేవి టి నేని
 పరలోకదూరంబు భావించిచూడ
 నాదశకంధరుఁడాపదఁ బొంది
 యక్కఱపడిపంప నాపనిబూని
 మానిన జగములో మగువరో ! నగర
 యెంతై నడవవారికెడలినచోట

220

బ్రహ్మరుద్రాదులపై నై నఁబూని
 పగనిర్వహింపుట కుంతంబుగాక
 యింతి ! నీమాటకు నేమానియుంట
 మానుగా జగములో మగపాడిగాదు
 వెలయుంగవీరుడో వీరభద్రుండో
 యేలచింతించెడ వీమానవులకు
 నటుఁబోయి తెచ్చెద''నని వీడుకొలిపి

—: మైరావణుడు తన యిద్దఱు మంత్రులతో
 రామలక్ష్మణులనుఁ దెచ్చుటకు బయలుదేరుట:—

తనమంత్రులగుపాఠిఁ దనరనిద్దఱిని
 ఘటికునూదిముఖులఁ గర మొప్పఁజూచి
 తెఱఁగొప్పరాజులఁ దెత్తుముగాన
 నాయత్తపడుడని యటువీడుకొలిపి
 చౌషష్టివిద్యలఁజతురుండుగాన
 నాయత్తపడఁజూచె నవుడు రావణుడు
 కలనిగౌరులబొంది కప్పరొయ్యయును
 గాలిచీరయు నీలికాశయునమర
 వలనొప్పభూతియు వాయుబంధనముఁ
 గనుగట్టు భూకట్టు కావువిభూతి
 యుద్వేషణంబును నుత్కర్షణంబు
 మోహనభస్మంబు మొదలై నయట్టి
 మందులువసియించి మానుగావెట్టి
 మంత్రులమేతుఁడై మైరావణుండు
 లంకకు పాతాళలంకకు నొక్క

వనజనాళముతోడ వాటమైయున్న
 యామార్గమున నాతఁడతివేగఁగదలి
 వచ్చియానాళంబు వాకిటన్నిలిచి
 నెలకొని యొకతరునీడఁగూర్చుండి
 చెలువొంద నరసేనలన్నియుఁ జూచి
 సాంపార ఘటికునిఁజూచి యిట్లనియె.

—: ఘటికుని రామలక్ష్మణులవృత్తాంతమరసి రమ్మని

మైరావణుఁడు పంపుట :—

“తరుచరసేనతోఁ దడయకచొచ్చి
 సన్నిధానముఁజూచి సర్వంబునరసి
 యొనరంగరాజులు నున్నచోఁబఱిగి
 వేవేగరమ్మని వీడుకొల్పిననుఁ
 గొమరొప్పుఁబనిబూని ఘటికుండుఁబోయి
 కొమరొప్పు నాసేనఁ దిరిగిరాఁజూచి
 యంజనీసుతువాల మాకృతిఁజూచి
 కరమొప్పవాలంబుఁ గదలించిచూచి
 యలవిగానకయెగసి యాశాశమునకు
 నటఁజనరాకున్ననతఁడేగుదెంచి
 యవివిన్నపముసేయ నతనితోననియె.

“వలనొప్పు హనుమంతు వాలంపుకొట
 నొప్పుగా తృధశాలి యొప్పారఁజూచి
 చంద్రమూర్ధులకును సాధింపరాదు
 యతిశయమైనట్టి యావాలమహిమ
 నేమనిచెప్పుదు నెన్నడుఁజూచి

యెఱుంగము రావణ ! ఈభువియందుఁ
 జెలఁగి వానరవీరసేనల కెల్లఁ
 దనవాలమల్లార్చి తగఁగోటసేసి
 భూమికి మింటికిఁ బోరామిఁజేసి
 హనుమంతుఁడెంతయు నలవాయుదేవుఁ
 గరణి విజృంభించి కాచుచున్నాఁడు,
 అటుగానఁభేదింప నజనకునైన
 కొలఁదిగాదన''వాఁడు కోపించిచూచి,

—: మైరావణుఁడు ఘటికునికి రోషము పుట్టునట్లు

నొవ్వనాడుట :—

పాలుపొందఁబగవానిఁ బొగఁజెడువాఁడు
 యేపాటిశూరుఁడౌనిల మీఁదనతనిఁ
 గరమర్థినాము_దు ఘనముగాఁజేసి
 పగవానిపొగఁజెడు ప_దపుగాన
 మగపాటి పొకార్చి మానంబుఁదూలి
 భీతిల్లి వెనుఁ జెడిపేలచుగాక
 యిట్టిమాటలు శూరులేల పల్కుదురు
 సూరులకిట్లేల చొప్పుడునయ్య
 కొమరొప్ప మాప్రాపుఁ గోరినవెనుక
 పండమాటలు మగపాటియేనీకు "

260

అనియిట్లు ఘటికుని నాడుటఁజూచి
 సూదిముఖుండంత శూరుఁడైపలికె,
 "వలదుమైరావణ! వనచరసేన
 యేగతి నున్నదోయిట్లాదనల

ఘటికుని నూరక కారింపనేల
 వలనొప్పనే బోయివచ్చెదఁజూచి
 అనవుండు రావణుండత్యుగ్గతిని
 ముదమొప్పుగా నూదిముఖుడెసఁజూచి
 “వానర సేనంత వాయుజుండెంత
 అదియంతనూరకె యడలుచున్నారు
 మదిలోన వెలుగని మంగలముఁజూచి
 పెనుపొండశునకింబు బెదరనయ్యు
 ఘటికునిమాటకుఁ గలఁగెదవీవు”

—: సూదిముఖుని దంభోక్తులు :—

1 అనగసూదిముఖుఁ డత్యంతగర్వమున
 బలువడిదర్పించి బాహుప్పళించి
 “వినవయ్యరావణ! వీరవుంగవుడ!
 నలినొప్ప నెఱుంగవా నా బాహుబలము
 దివిజులనందఱు దెగటార్చినాఁడ
 నమరలోకంబెల్ల నల్లాడఁజేసి
 యమ రేంద్రునర కాల నణఁచినవాఁడ
 నొనరనంబుధులెల్ల నొక చేతఁజల్లి
 మత్స్యహార్మంబుల మాల్లాడినాఁడ
 కుధరంబులేడును గుడగుచ్చిమేన
 వనమాలపేరుగావడి బేర్చిదాల్చి
 యానందలీలల నాడెడువాఁడ
 గాననినిష్ఠుడు మాదుగలదెనాకక్తిఁ

270

బరికించిచూడుము పవనజవలన
 నాభయంబునులేక యతనివాలంబు
 నవలీలగాఁగ నేనదరంటఁ బొడిచి
 రయమునఁజెండాడి రాజులఁదెత్తుఁ
 గాదేని మరి నేలఁ గన్నంబువెట్టి
 యెఱుంగకుండఁగఁజొచ్చి యిన కుష్మాంతముల
 నెఱుయంగఁ గొనివచ్చి నిన్ను మెప్పింతు”
 అనిభీకరములాడి యతఁడంతఁగడలె.

—: నూదిముఖుఁడు వాలంపుకోటదరిఁజేరుట :—

కొమరొప్పవాలంపు కోటకుఁజేరి
 యతిభయంకరమైన యాకోటఁజూచి
 దాఁటిపోరాదని తనలోనవగచి
 బయలుఁబొడిచినను బాహ్యమాననుచు
 నేలఁగన్నముఁబెట్టి నెఱివిచారించి
 యరువదియోజనాలటఁ గ్రిందఁద్రవ్వ
 పాలుపొందముక్కునఁ బొడిచెనాక్షణమె.

280

—: నూదిముఖుఁడు తన ముక్కును బోగొట్టుకొని
 మైరావణునితో మొఱవెట్టుకొనుట :—

పటుకునవాలంబు పొటుకునఁదాఁక
 ముఱ్ఱవిరిగినవాఁడు మొఱవెట్టుకొనుచు
 సురసురస్రక్కుచు సొంపెల్లఁబొలిసి
 నెత్తురుగారంగ నేలవ్రాలుచునుఁ
 బాలుపొందనానరభోజకు నెదుర

నిలిచిన నాతండు నివ్వెరగండి
 చూచిమైరావణు నూదిముఖుతోడ
 యిదియేమిచిత్రమో యిట్టికార్యంబుఁ
 జెప్ప 'మెట్లన్ననుఁ జేరియంతయును
 సాంపారవలిక నానూదిముఖుండు

“ నెఱిఁగుటికునిమాట నిక్కంబు జేవ !
 కోటదగ్గఱపోయి కొమరొప్పఁజూచి
 “వడి నెక్కిఁబోయిన వజ్ర పంజరము
 (నంబరమునదాట నలవిగాకున్నఁ)
 (గరమర్థితోనేలఁ గన్నంబు వెట్టి)
 (వరసతోడుత నలువది యోజనములు)
 త్రవ్వియాక్రిందట దర్పంబుమెఱసి
 ముక్కునఁబొడిచిన ముడ మొప్పవాయు
 పుత్రువాలము తాకి పోయెనాముక్కు.”
 అనవిచి రావణుండతివిస్మయమున
 ఘూర్ణిలుముఖమునఁ గోపంబులెసఁగఁ
 జింతించి చెక్కిటఁ జెయిఁజేర్చివాడు,

290

—: మైరావణుండుపాయాంతరములనాలోచించుట :—

ఏయుపాయంబుల నినకుల్త్రములఁ
 గొనిపోదునని మరికొంతచింతించి;
 ఇదియేలఁగైకొంటిఁ నీడశకంతుఁ
 బనియేలఁగైకొంటిఁ బవననండనుని
 నేగతినణగింతు నేమిసేయదును ”

¹యేర్పడునన్న. ²వడి నెక్కినలవిగాదావజ్రపంజరము.

అనియిట్లు చింతించి యసురవల్ల భుజు
తనమదిలోపలఁ దల్చె నొకమాయ.

—: మైరావణుడు విభీషణుని యాకారంబునుదాల్చి
కోటవద్దకుఁజనుట :—

ఆరయవారలఁబంపి యావిభీషణుని
యాకారమెఱయు నలనడఁదాల్చి
¹యందటఁజేరింతు నవలీలగానుఁ
²దక్కినదార్లు సాశ్వంబుగాదిపుడు
అనిబుద్ధిలోపల నటసంతసిల్లి
కపటవేషంబునఁ గరువ³ సుతునిఁ
జేరంగఁజనుఁడెంచి చెలిమి⁴మొనర్చి
యత్యంతఁయతితో ననెనొక్కమాట.

800

—: మైరావణుడు హనుమంతుని మోసగించుట :—

“రావయ్యపవనజ! రమ్యచారిత్ర!
అలరావణునిచేత నవమానమంది
లంకవెల్వడి వచ్చిరాఘవేశ్వరుని
శరణువేడిన వనచరులెల్లఁగూడి
యితనిఁగావఁగ నేరదితడురాక్షసుఁడు
వలదన్న, నావేళ వాయుతనూజ!
అభయమిప్పించిన యాత్మభంధుఁడవు
ఉపకారిమునకుఁ బ్రత్యుపకారమేది
సేయంగదలచిన సృష్టిలోపలను

భాగ్యవంతుండని పలుకుటచేత
 నొసరంగజేసిన యపకారమునకు
 నెలమిబ్రతుపకారమేజేయగలిగె
 దనరనేటుగాన ధన్యుండనైతి
 వెలయంగనామాట వివరయ్యనీవు
 ఒనరంగ నెక్కుగా నూహింపవలదు
 "నీయెడబొంగను నిజమైనమాట,
 ఎడరైనకార్యము నెఱిగింతున్న
 బంధుడు¹వాడొనే పగవాడు - ని
 యీమహాకార్యము నెఱిగింపరాదు
 కానజెప్పెద నొక్కకార్యము వినుము
 నిను బిలుపించి నాడిన కులొత్తముడు
 యేమికార్యమునకో యెఱుంగముకాని
 రామసౌమిత్రులు రాజులుగాన
 నవుగాములెఱుంగక యాడుచుండుదురు
 నిర్మలజ్ఞానివి నీయట్టివాఁడ
 "దగునె కొండెములాడ ధర్మాత్మునిన్న
 అనియిట్లునీయడ నాడిమాట
 విందురు యవుగామి వివరంబులేక
 కానరాజులకును గలదె ధర్మము
 తుదనీవాకథుఁ య తొఁగింజాలు
 నేబోయియాపని యిట్లుగాదనుచు
 భానువంశజులకు బరంగంజెప్పి

310

¹దురుగాన. ²వివరంబులేక. ³నియెడబొంగకక నిజమునుగల్గ. ⁴గాండకండు.

⁵తనరొండెమునకుధర్మరాజుండు.

మనసినికొప్పించి మేలుకొందు.”
అనవుడా హనుమంతుడాశ్చర్యమంది

—: హనుమంతుడు మైరావణుని వార్తలనువిని చింతించుట :—

యిదియేమిరాజులి ¹శ్రేలపంపుదురు
తలచ నీకార్యంబు దగవిభీషణుడు
నాకేలయెఱుగించు నరనాథవరులు
యేమిచింతించిరో యెఱియెగవచ్చు
“కానిమాటలుజెప్ప గారణంబేమి.”
అనియిట్లుచింతించి యాత్మలోపలను
బవనతనూజుండు భయమునునొంది
తలవాలమప్పడు తగనుజ్జగించి
కొనివచ్చియొకకొల్వు కూటంబుజొచ్చి
మదిలోన బెగడుచు మారుతాత్మజుడు
పరంగంగ నాతపఃఫలమునెట్టిదియో
కాకరాజులకు నేగతిపుట్టగలదో
వినరానిమాటలు “వినివిశ్మయమున
నూర కేపోరాడు యుర్విలోపలను
నీయభియోగంబు యేలసిద్ధించె”
అనియిట్లుమదిలోన నతిభీతిబొంది
తలపోయుచుండె నాతరుచరేశ్వరుడు

320

—: మైరావణుడు మాయాబలముచే దాశరథుల నపహరించుట:—

అంతమైరావణుండానందమొంది

¹ శ్రేలపని.....దురు. ² (యనియేని తనికీనాకిరంబు.....చెప్పకారణంబేమి)

³ యామినివిస్మయెరుగ.

తనపని సిద్ధించెడద వేటికనుచు
 గడగిరాజులుయున్న కడకేగుదెంచి
 యావళయుక్తుడై యల్లంతనున్న
 సామిత్రిబాడగాంచి చతురుడై యవుడు
 దవ్వలనిలుచుండి తనమాయ మెఱసి
 దృష్టిబంధనములఁ దెఱఁగొప్పఁగట్టి
 తనబంధనంబునఁ దానుబంధనముఁ
 గడలకుండఁగఁగట్టి కాకుస్థకులుల
 మదినొక్కవాకట్టు మంత్రయంత్రముల
 ప్రాణబంధంబునఁ బరగనిదృఢముఁ
 దరలకుంటఁగఁగట్టి తదనంతరంబు
 నరయంగఁదనచేతికనువుగాఁజేసి
 మఱియునచ్చొటన మంత్రణముచేసి
 కరమర్థినేనలో గలభఁబుట్టించి
 యెనయంగరాజుల నెత్తుకఁబోయి
 వనజనాళముఁజొచ్చి వలనొప్పనిలిచి
 జలచరసుతుతోడ జయమనిచెప్పి
 చలమునజలనిధి సాధించిపోయి
 కడఁగిలంకాపురిఁ గరమర్థిఁజొచ్చి
 మహినొప్పనొకయుక్కు మందనంబుననుఁ
 జక్కగారాజుల జతనంబుఁజేసి
 కొమరొప్పఁబాతాళగుహలోనుదాఁచి
 తననివాసముఁజొచ్చి తద్దయునుండె.
 “నేననుననుడించి చింతింపకట్లు
 హనుమంతుఁడెటుఁబోయె ననివిచారించి
 యలరదిక్కులనెల్ల యార్పలివియేమి

యీ మొనలిడియేమి యీమూకలేమి ”

అనుచునుగ్రీవుండు నాశ్చర్యమందె.

340

అనయంబు పవనుజాండారవంబులను

వినిమనంబున మహావిస్మయమంది

—: హనుమంతుండు రాజులఁగానక చింతించుట ;

నుగ్రీవుండు హనుమంతుని మందలించుట —

“ కపటరక్కసుండేమి కార్యంబుచేసె

నేనేలఁదొలఁగితి నేగతిమాలి ”

అనిభయంబుననొంది యాందోళపడుచు

మెల్ల ననేతేర; మిహిరనందనుఁడు

హనుమంతుఁబొడఁగని యతివేగవచ్చి

“ తగునయ్య! యిహేమి తరుచరనాథ !

యెందుఁబోయితివిటు నిదినీకుడగు నె

కటకటా ! ధర్మమే ! కరువలితనయ !

బుద్ధినిమఱసించి భూవల్ల భులనుఁ

గొనిపోయినోగాక కుటిలదానవుండు

వెలయునీపాటెల్ల వ్యర్థంబుగాదె

రావయ్యపోదము రాజులకడకు, ”

అనుచునుగ్రీవుండు నంజనీసుతుండు

మాటలాడుచు రాజమార్గంబుఁజేరి

పాలుపొందరాజుల పోకడఁజూచి

రవిసుతుడెంతయు రభసంబుతోడ

వాకెత్తి యేడ్చంగ వాయునగడనుండు

—: హనుమంతుడు కోపముచే విభీషణునిపై నాగ్రహపడుట :—

కోపంబు వగవును గోరి¹ పెంపొంద 350
నావిభీషణుబట్టి యడరంట వేసి
²వాలంబు మెడంగట్టి వనుమనిపొంద
నడచి³ చంపెడననుచు నాగ్రహం⁴ బొంద

—: సుగ్రీవుడు హనుమంతుని శాంతింపఁ జేయుట :—

వాలి⁵యనుజుడంత వడినందుఁ జొచ్చి
యందఱు వెరంగంద హనుమంతుఁ జూచి
యనిలతనూభవ ! ⁶ఆగ్రహంబునను
నీనిజంపంగఁ బూననితఁడేమి చేసెఁ
బెనుపొండనీవర్తిఁ బెంచిన చెట్టు
వితిచివేయఁగ నీకు విహితమే చెవును
తనర నీవెఱుంగని ధర్మంబుగలదె
అవనిలో నీకిది యపకీర్తిగాదె
“తప్పనుఁదెలియకఁ దగునె యిటునేయ”
అనహనుమంతుడు ⁷యర్కజుఁజూచి

—: హనుమంతుడు విభీషణుని బలు తెఱంగుల నిందించుట :—

“ లంక వెల్వడివచ్చి రాఘవేశ్వరుని
(శరణువేడుచు వీడు సై న్యంబుఁగూడె)
వీని నమ్మంగరాదు విడువుమీమాట ;
దనరంగ⁸ నేడిట్లుదార్కొన వచ్చె

¹ పెనంగనంగ. ² వాలమున. ³ చెప్పడ. ⁴ బునను, ⁵ తనూజుండు. ⁶ ఆగ్రహమాను. యిలలోననిరెద్ది. ⁷ తప్పకాయనియాజ్ఞ. ⁸ అంగడు. ⁹ నేటిదిదార్కొన కచ్చు.

నాడునువీనికై నరనాథువరులఁ
 బలుమాటు వేడిన బలమెల్ల నాకు
 నన్నియుఁడలకూడె నపకారమునకు
 'దోషకారియుఁగొన్ని దుర్భాషలాడి
 మిథ్యాపవాదంబు మేదినీశ్వరుల
 'తలఁడడవుచుఁగొన్ని తగనాకుఁజెప్పి
 బంధుకృత్యంబున భయముఁబుట్టించి
 యుండకహమ్మని యుక్తులుఁజెప్పి
 కొమరొప్ప వాలంబు కోట³ దింపించి
 'నేదొలఁగఁగఁజూచి నీతికిఁబాసి
 పగవారిఁగూడిన పాపకర్ముండు
 రాణివాసద్రోహి రావణానుజుడు
 కానఁజంపెద వీనిఁగరుణఁజేవిడిచి."

860

—:స్మృతి వ్రాడు విభీషణుని న్యాయవర్తనమును దెలియఁజెప్పట:—

ఆనిన సుగ్రీవుండు హనుమంతుతోడఁ
 "దనబ్రదుకుకొఱకుఁ దనవారిఁ బాసి
 'సరగునరాజుల శరణనిచొచ్చి
 మర్మములెఱిగించి మహియెల్ల నెఱుంగఁ
 'గూర్చిమనజయముఁ గోరెడువాడు
 తలఁచు నేద్రోహంబుఁ దలపోసిచూడ
 'యెఱిగియుఁజేసిన నిం దేలయుండు
 నటుగాన వృత్తాంత మడిగెదనతని"
 ననుచు దగ్గఱవచ్చి యావిభీషణుని

అపకారమరికొన్ని దుర్భాషలాడి. ²తలదవిడోక. ³దింపించి. ⁴నెనునొలంగ
 చెలువొంద. ⁵గొమరొప్ప. ⁶యెరుగక.

గనుగొని పలిక నాకవికుల్లోన్ ముందు

370

—: సుగ్రీవుడు వీభీషణునివలన మైరావణుని
మాయల నెఱుంగుట :—

“ యెసఁగ రాక్షసమాయ నెఱుంగుదువీవు
మారుతియాడిన మాటలన్నియును
వింటివే పౌలస్త్య! విసరంబుగాను
నిట్టికార్యముమఱి యెవ్వఁడుసేయు”
ననినవీభీషణుండపుడ్చిబలనియె,

“ ఆపరంజ్యోతియే యైన రాఘవుని
పాదసేవకుండ నై ¹బ్రదుకుటకొఱకు
²అరయనన్ననుఁగూడ నటువీడివుచ్చి
³సరగున రఘురాము శరణంబుజొచ్చి
యీపాపములుసేయ నిదినాకువశమె
యిందెయుఁ డెదగాని యెందుఁబోయెదను
నిట్టికష్టపుచేత లేలచేసెను
దొల్లి మైరావణుతోఁ జిన్ననాఁడు
కూడియుండఁగ మహాకుహకబుద్ధులను
నరయఁగా నేర్చె ⁴వాడతియుక్తికాలి
మాయవాడటుగాన మైరావణుండు
నారూపుఁగైకొని నమ్మించిచొచ్చి
యిట్లుసేయఁగ నాకునిన్నియువచ్చెఁ
బటుశక్తి రాజేంద్ర! పరఁగమాయావి
కొనిచనియనొ కాక కొసరమిలేక

¹బ్రతికడికొరకు. ²అరయున్ని నిహపరసాధనంబనుచు. ³చేకొని. వాడు
తెసంతకాలి.

తనపాలిదై వంబుఁ దనపాలిగఁ రువుఁ
దనపాలిటిస్వామిఁ దప్పనాడిననుఁ
దలవెక్కు వ్రక్కలొఁ 'దరలు ప్రాణములు"
అనవుండు హనుమంతుఁడతనిమాటలకు
వినివిస్మయంబంది వివశుడై తెలిసి

—: హనుమంతుఁడు విభీషణుని మాటలనువిని వాపోవుట :—

అతిదుఃఖమును బొంది "హా"యని యేడ్చి
"యక్కట ! రఘురామ ! అవనీశతిలక !
పాపసంహారకా ! పరమాత్మరామ !
వరబాణనిధిరామ ! వనజాస్తరామ !
నీతిటు దుర్దశ నేడేల వచ్చెఁ
బరఁగఁబండ్రెండేండ్ల బాలప్రాయమునఁ
గౌళికుయాగంబుఁ గరమర్థిగాఁచి
తాటకినొకఁగోల ధరయెల్ల నెఱుఁగ
నేసిన రఘురామ ! ఇనవంశతిలక !
తెఱుఁగొప్పఁడపసిచే దీవనలహొంది
జనకుని యింటికిఁ జతురుడై పోయి
జనపతులందఱు జయజయయనఁగ
హరువిల్లు విఱిచిన హారామరామ !
వై దేహిఁ బెండ్లాడి వడినీవురాగఁ
బరశురాముఁడువచ్చి పవనవేగమున
నడ్డగించినవేగ నతనిబాగఁగఁచి
యారూఢమైనట్టి యయ్యోధ్యుఁజొచ్చి

890

పిన్నమ్మకై కేయి ప్రియములేకున్నఁ
 దల్లి దండ్రులయాజ్ఞఁ దలమోచుకొనుచు,
 నడవులకరగుచు ¹నఖిలమునులకు
 సభయంబులిచ్చిన హారాఘవేంద్ర!
 ఖరదూషణాదుల ఖండించినట్టి
 ఓరాఘవేశ్వర! ఓరామచంద్ర!
 నిర్మలసుజ్ఞాన! నిగమస్వరూప!
 అరయంగఁదిమిరంబులణచినయట్టి
²రవికియునహితమేర్పడిన చందమున
 రాక్షసాంతకుడౌర! రణబలోద్ధామ!
 పరమాత్మ! నీకునిపాటువాటిల్లె
 నేమని వగతు నేనేమి సేయుదును
 ననిపెక్కుభంగుల నావాయునుతుఁడు
 తలపోసి తలపోసి తద్దయువగచి
 పోనాడితిన రామభావర! నిన్ను
 నెల్ల రాణువతోడ నేర్పడనిలిచి
 కరమర్థిఁ బోరాడఁ గలఁడెయ్యెండొకఁడు
 నవనిజతోడ మాటాడినయట్టి
 మాటలబీరంబు మడిసె నన్నియునుఁ
 గొమరొప్పరావణుకోర్కెసిద్ధించె ³

400

— అంగదాదులు హనుమంతునకు ధైర్యముఁ జెప్పట :—

ననియని పలుమాట నలయచుండఁగను
 నంగదాదులు వచ్చి యనిలజనెత్తి

¹ అఖిలమునివరుల, ² రలికాహిడుంబు మార్పడినచందమున, ³ దురిత.

యేల వగతువయ్య యితరునిభంగి
 వగచుటకార్యమే వాయుతనూజ !
 నీవిట్లు వగచిన నిందెవ్వరై నఁ
 కలపాసి చూచిన దక్షులున్నారె
 నీవింతవగతువే నిజశక్తి మెఱసి
 రామచంద్రులఁ జూడ రణభూమియందు
 నీవె కార్యంబులు నిలువఁబెట్టితివి
 పరఁగ వానరసేనప్రాణమెత్తి తివి
 తరుచరసేనకుఁ ద్రాతవునీవు
 యీలంక మారఁబు లీవెఱుంగుదువు
 పాలుపొందరాజులపోకడ విననఁ
 బలుదెఱుంగుల సేనభగ్నమైపోవు
 భానుండులేని భూపట్టంబుకరణిఁ
 జంద్రోదయము లేని శార్వరిభంగిఁ
 బతిలేనిసతిభంగి ; పార్థివరహిత
 మైననుఁ గార్యంబుల ట్లుండగాను
 జెలఁగివారధి దాఁటిసీత నమ్మించి
 తెఱఁగొప్ప సేనలఁదెచ్చి చేర్పించి
 మాయల మాటల మరికోలుపోయి
 తావ్యరమైపోయెడరుచ రేశ్వరుఁడు
 అనినిన్నుఁబలుకుదురఖల దేశములఁ
 బారిబారిజానకి పోలియునంతంత
 అనిప్రియమొనరింప నావాయునుతుఁడుఁ
 దెలిసియంతటలేచి ధీరుడై నిలిచి
 “ నాకుమోసము¹ లేదె ననుమోసపుచ్చి

యుండక పొమ్మని యుక్తులజెప్పి
 క్రూరుడై రాజులఁ గొనిపోయినాడు
 నేవానిజంపెద నిజశక్తి మెఱసి
 కొండలలోఁడాగి గుహలఁజొచ్చినను
 నమరఁబాతాళంబు నందుకేగినను
 నరయ నాకాశంబు నకునైనఁబోయి
 మఱియుబ్రహ్మాదుల మరుగుఁజొచ్చిననుఁ
 బ్రాథవంబున వానిబట్టి ఖండింతుఁ
 గాదేనిజగములఁ గరములఁబట్టి

స్థిరతనాకచీరతెనెత్తి నట్లు
 బెకలించుఁ ద్రిదశులు భీతిల్లవణఁ
 నశిత్రములు క్రుంగ నగములుఁ గ్రుంగఁ
 బెడచేత మిన్నొక్క పెట్టునఁబఱింతుఁ
 జెలఁగి బ్రహ్మాండముల్ చెల్లఁజోరాడి
 తెత్తురాజులన్ని తెఱఁగులనైన
 మఱినాకసాధ్యంబు మహిలోనఁగలదె”
 అనితనమదిలోన నాటోపముననుఁ
 బవనతనూజుడు బాహుపులించి

“కఱకురాత్మన మాయకానంగరాదు
¹యాపురికినిద్రోవ యదియెందుఁబోవు
 నెరయవిభీషణ! నీవెఱుంగుదువు
 పాలస్త్య! చెప్పమాపరఁగంగనాకు
 ననిగారవంబున² నందనాసుతుడు
³అడుగి విభీషణుఁజాతనిఁజూచి

420

—: విభీషణుడు హనుమంతునకుఁ బాతాళలంకకుఁబోవు

మార్గమును జెప్పట :—

“ కొమరొప్పనల్ల దే కొలనులోపలను
నలువొండ! లేతివనజములురెండు
నలువొప్పనున్న నానాశంబుఁజొచ్చి
పోవయ్యలంకకు భువనైకవీర !”
అనవుండు హనుమంతుఁ డానాశవీధిఁ
జనఁజొచ్చెనటఁ బోయిచనిచని యెదురఁ
గనియెనుగ్రాకారు ఘనశాహుబలుని
వాడంతఘర్జించె వారధుల్ కలఁగ
నతిభయంకరముగా నట్టహాసంబుఁ
జేసినమారుతి చెడ ఆకపోవ

480

—: మత్స్యవల్లభమధుత్సతుల యుద్ధము :—

“ ఎందుఁజోయెడవోరి! యింకనాయెదుటఁ
జక్కితి ” వనవుండు చిరునవ్వు నవ్వి
కరునలిపుత్రుండు కైకోకవానిఁ
బెడచేత వేసిన భీతిల్లి మిగులఁ
దెలిసివాడప్పడు ధీరుడై నిలిచి
వలనొప్ప హనుమంతు వక్షంబుఁబొడిచె,
వాయునందనుడంత వాలంబుఁజూచి
పెట్టుకొన్నంతట భీతిల్లియతఁడు
తనర హనుమంతుఁ డనువునొప్పింప
నాగ్రహంబున వాని నదరంటఁబట్టి

వేసినవాడంత వివశుండుగాఁగ
 నంజనీసుతు దేహ మలమి పట్టుటయు
 వానిహస్తంబును వడిఁగ్రోసెనంత
 ద్రొబ్బినవాడంత దొలఁగకనిలిసి
 పోరాడిరిద్దఱు భవనంబుక్రంగఁ
 జాతాశలోకంబు బలువడిఁగలఁగ
¹శీతాంశుభానులు చీకాకుపడఁగ
 మలఁగక నక్షత్రమండలి వణఁక
 నష్టదిగ్గజములు సతిభీతినొంద
 నిరువురుడమలోన నిట్టుబోరాడ
 నలయకమదిలోన హనుమంతుడంత

440

—: హనుమంతుడు మత్స్యవల్లభుని పరాక్రమమునకు
 నాశ్చర్యపడుట :—

నాతనిభుజశక్తి కాశ్చర్యమంది ;
 “ చలముననాతోడ సరిబోరెనితఁడు
 “వీఁడెవ్వఁడో వీని పృత్యంతమెల్ల
²నరయకపోరుట యదిబుద్ధిగాదు
 కణఁగి ముందట రాచకార్యంబుకలదు ”
 అని నిశ్చయముఁ జేసి యతనితో ననియె.

—: హనుమంతుడు మత్స్యవల్లభుని పృత్యంతమడుగుట :—

“ ³రావోయి ! నాతోడ రథసంబుమెఱసి

¹ చంద్ర మార్యదల. ² పెరెవ్వఁడొగాక పృత్యంతమెరిగి. ³ అలయక. ⁴ రావోయి.

'యేకాంగియై పోర | నమికారణము
 యెవ్వని బంటవు యేదిసీపురము
 తనరంగ నీతల్లిదండ్రులెవ్వారు
 నీపేరుజెప్పమా 'నిజముగామాకు"
 నన జలచరహానుడనిలనందనుని
 గనుగొని పలికెను "గర్వంబుమెఱసి
 " పేరును బురమును జేర్చొక్కొయిడుగ
 సమయమా యీవేళ సమరంబులోన"
 "నిన హానుమంతుడతనిహుటలకు
 వెలయంగ మదిలోన విస్మయంబంది
 " ఎదురుతెన్నెఱుంగక యేకాంగియిట్లు
 దగఁబోదుటయ్య వీరధర్మంబుగాదు,
 అటుగాన నొకమాట కమరనుత్తిరముఁ
 గరమథ్థతోఁ జెప్పకపటంబు మాని"
 యనవుండు వినినవ్వి హనుమంతుతోడ
 మనమారఁబలికె నామత్యవల్ల భుండు

450

—: మత్స్యవల్లభుడు తన జన్మవృత్తాంతముఁ జెప్పట .—

" వివవయ్యనాకథ వృత్తాంతమెల్లఁ
 బాలుపొంద నావాయు పుత్రుడైనట్టి
 హనుమంతుడనఘాత్ముఁ డరయమాతండ్రి
 " తెఱఁగొప్ప జలచర తిమియు మాతల్లి
 పాతాళలంకకుఁ బఱియైనవాఁడు
 మమ్మేలునాతఁడు మైరావణుండు

1 యె...గి. 2 నిత్యంబు. 3 మాగ్గంబు. 4 దశకు...డ. 5 వెలువొందతిమియును
 జలచరహుతల్లి.

వలనొప్పనను మత్స్య వల్లభుఁ డాఁడు

హనుమంతు పుత్రుండనటుగాననన్నుఁ

గలువకపోరాదు గెలిచిన పింప

నీవునీడెన కేగు నిఖలై కవీర !

అనవుండు హనుమంతుఁ డాశ్చర్యమంది

“ వాయుజుడేయూరు వనితయేయూరు

పాలుపొండ హనుమంతు పుత్రుండననుచు

బొంకుచున్నాఁడవు పొసఁగదీమాట

పరఁగ¹ వాయునుతుండు పట్టుబ్రహ్మచారి

“ కలదె బొంకితివిట్లు గపటమార్గమున ”

(ననవినియతఁడంత హనుమంతుకనియె)

“ బొంకునాకేటికి పాలుపొందనాదు

జన్మప్రకారంబు² సరసతవినుము

శ్రీరాముపంపునఁ జెలఁగివాయుజుండు.

వెలయంగజాంకి వెడకేటికొఱకు

పాలుపొందలంకకుఁ బోయేటియవుడు

⁴ చెలఁగియంబుధిదాటఁ జమటశ్రమ్యుఁగను

“ సరయఁజెమటఁబుచ్చి యంబుధి⁵ వైవఁ

దిమియనుమీనంబు తెఱఁగొప్ప⁶ మ్రింగె,

మ్రింగిన⁷ మీనంబు మేలుకడువున

మనహారఁబుట్టిన మత్స్యవల్లభుఁడ

నేవీని పంపున నిందున్నవాడ

ననహనుమంతుండు నాత్మలోపలను

వానిమాటఁకును వడిసంతసిల్లి

460

¹ హనుమంతుండు బ్రహ్మచారియై ఉండెను. ² కలదె బొంకితివికొనెను. ³ చెప్పెద. ⁴ జల

నిధిదాటంగ. ⁵ ఆరయంగ నిధిపుచ్చి. ⁶ మృంగి. ⁷ గర్భంబుమీను.

తనమతుడౌటఁగి తరుచరేశ్వరుడు
కరమర్థివానిపైఁ గారుణ్యదృష్టిఁ
బట పెనుగడుగృహ పారీఃఁడగుచు

470

“ నేహనూమంతుండ నీవునావలన
జన్మించితదిగాన సంతోషమయ్యెఁ
జెలువొందనాపని నేయనోవుదువె”
యనవుండునాతండు నతిసంతసమునఁ
'జయ్యన భక్తితో సాష్టాంగమొనఁగె,
ముకుళితహస్తౌడై ముందటనున్న
మత్స్యవల్లభుఁజూచి మారుతాత్మజుఁడు
కడఁగి సప్రీతినిఁగొంటఁజేర్చి
తెఱఁగొప్ప నరఁకి దీవెనలిచ్చె,
తనరవేడుకనున్న తండ్రినిఁజూచి
మత్స్యవల్లభుఁడంత మనమారఁబలికె,
చెప్పడేపనియైన నేయనోవుదును”
ననవుండు హనుమంతుఁడాపుత్రుఁజూచి
కణఁగిముందట రాచకార్యంబుకలదు
కాననేఁబోయెదఁగడఁగి రాక్షసుఁడు
మాబుద్ధిఁడప్పించిమము మోసపుచ్చి
యెసఁగంగరాజుల నెత్తుకఁబోయె
'నేయుక్తిచేనైననే వానిఁజంపి
తెఱఁగొప్పరాజులఁ దెచ్చుటకొఱకుఁ
బోవుచున్నాఁడను బొలుపొందనాకు
మర్మంబుజెప్పమా మత్స్యవల్లభుఁడ !

¹ జెలువొంద. ² సద్భక్తిమే. ³ తామసయుక్తుండై చెలువొందకలుగా. ⁴ యెయుపా
యంబునయె. ⁵ దెచ్చుదనుగు.

అనవిని హనుమంతుకాతఁడీట్లనియె
 'సమరోత్సవండును సాహసికుండు
 కపటవిద్యలయందు ఘనమైనవాఁడు
 అరయనాతనిపురి యజనకున్నైన
 నూరకెపోరాదు ఊడురాజుకైన
 నెరంగనీవాపుర మెట్లుజొచ్చెదవు''
 "అదిసీకుఁజెప్పితి నతిదుర్గమంబుఁ
 జనియొచ్చి పోవను 'జతనంబుగాదు
 యేపారనాత్రోవయిదె 'పొమ్మునీవు
 చెలగిసీపని యెల్లసిద్ధి బొందెడిని
 పాలుపొందగామతి 'పోవుచోనవుడు
 తరుచు శ్వేతరసన్ను దలచు"మువత్తు"
 ననుచు'యుక్తులుఁజెప్పి యతివేగముననుఁ
 జెలువొండఁజనియె నా'జలచరసుతుఁడు

—: మైరావణుఁడు రామలక్ష్మణులను గాఢికిబలియివ్వఁ
 బ్రయత్నించుట :—

అక్కడ దనుజేశుఁడతిసత్వమునను
 నామహారాజుల నామహాశక్తి
 కరయఁగ బలియివ్వ 'నాగ్రహంబెరంగ
 "నెరయంగఁగొత్తగా నీళ్లుతేవలయు
 సన్యులకెఱుంగింపుటది బుద్ధిగాదు
 అనుచుసహోదరి యతివదోర్దండిఁ

1 సమరోత్సవండుకాహసకృత్యండు. 2 అనిచెప్పి త్రోవయతి దుర్గంబు. 3 సమ్యక్తము
 కాదు. 4 గానియందు. 5 పోయెయవుడు. 6 వచ్చెదను. 7 బుద్ధులు. 8 పనికాద్ర
 మెసంగ: 9 నెరయునదిలాత్స.

బిలిపించి వేడ్కతోఁబ్రయమొనరించి
 తనపూర్వనైరంబుఁడలపోయకతఁడు
 చెలువొంద మర్మంబుఁజెప్పినాసతికి
 రామలక్ష్మణులను దాదనందనుల
 భద్రకాళికినేఁక బలిసేయవలయు
¹ నెరయఁగాఁగొత్తఁగా నీళ్లుతెమ్మనుచుఁ
² బంపినఁ దనవిధి పంపినయట్లు
 బంపిననాయంతి పనిబూనియరుగ
 నెలువడిపురవిధి వేగనేతెంచి
 ముడమొప్ప మొగసాల ముందట నున్న
 కరమొప్ప నొకత్రాసు గ్రక్కున నెక్కి
 యాపురద్వారంబు పొంతటవిడచి
 పరఁగ నలీక్కులు పరికించి చూచి

—: మైరావణుని చేతలకు దోర్దండి వగచుట :—

యతఁడుచేసిన చేతకాత్మలోవగచి
 “కన్నీళ్లుకారంగఁ గాంతచెక్కిటను
 “వీలేలగర్వించె వీనిరాజ్యంబు
 నవలయునొకాక భోగంబులకట!
 ఆశుభామందిర మణిగెనోకాక
 వడినంత్యకాలంబు వచ్చెనోకాక
 కాకున్న నేడేల కమలాప్తకులులఁ
 బాలుపొందనిటుఁ జంపు బుద్ధిలేవుట్టు
 కపటవిద్యలచేతఁడునుల నిద్దటిని

500

¹ నెరయునదిలోక్రాంత నీళ్లుతెమ్మనుచు. ² పెంపునక. ³ త్రాసు. ⁴ నాత్రాసు.
⁵ యపుడు పెడలి. ⁶ నిలిపి కన్నీళ్లు కారంకచెక్కిటను.

నణగించఁ దెచ్చెనొ యనదలఁజేసి
 'యీరాజపుత్రులకిట మరణంబు
 లక్కట ! కానోవునది నిశ్చయంబు
 గాక రాఘవులకుఁ గలదెమరణము
 వాయునందనుఁడును వనజాత్తుకులుల
 వెదకంగరాజుల వెలయ "నీపట్ల"
 ననియిట్లు బలుకుచు నశరీరవోలె
 యేటికిఁబోవుచు నిట్లని పలికె,
 “ ఇట్టి మహాత్ములకిట్టి దుర్దశలు
 వాటిల్లుచున్నవి పరులెంతవారు
 పాలుపొందనీ¹ రేడు భువనంబులెల్లఁ
 గాలింపుచున్నట్టి భానువంశజుల
 దీనులుగాఁజేసి తెచ్చినాడితఁడు
 కరకురక్కసు మాయఁగానంగరాదు
 యెఱుంగంగఁబోరాదు యినకులోత్తములఁ
 దెఱుంగొప్ప వెదకంగ దిక్కులేదయ్యె
 నరయ నీవిధి గెల్వ నెవ్వరికైనఁ
 దరముగాదను మాట తథ్యంబునేఁడు
 యిఁకమీఁద రాజులకెవ్వరు దిక్కు
 తఁనుతునకు దిక్కు తగమాలినట్లు
 మనువంశజులు దిక్కు మాలిరో² ఁడు ”

— : అంజనేయుఁడు దోర్దండిని సంధించి రామలక్ష్మణుల
 పృత్రాంతమునుఁజెప్పి తన నిజరూపమునుఁ జూపి నమ్మించుట —
 అనియిట్లు బలుకుచు హా ! యనియేడ్చి

¹ యీ రామలక్ష్మణుల. ² నిట్లునుచు. ³ పాలింపుచున్నవి. ⁴ నీకిటు. ⁵ వశము.

- దైవంబుఁదూఱుచు దగ్గఱవచ్చు
నానమయంబున నంజనీసుతుఁడు
తరుణిమాటలువిని తానంతసిల్లి
దగ్గఱవచ్చి యాతరుణికిట్లనియె
“ నింతిరో ! ఒకమాటయిప్పుడేమంటి
మహిపతులకు దిక్కుమాలె పొమ్మంటి
నీసుతునకుదిక్కు నెరయ లేదంటి
నెరయరాజులకును సేతనూజనకు
దిక్కునేనే నుమ్మి దివిజాలుపాక్షి
వారెవ్వరెఱుఁగింపు వనజాక్షి ! నీవు.”
అనవుండు దోర్దండి యతనివీక్షించి
“ ఎందుండి వచ్చితి వెవ్వడవీవు
ఎందులకేతేర నేమిగారణము
కొతిరూపులవారు కుశలవాక్యముల
నేనోటఁ బలుకుదురిదికొత్తనాకు
నీవెవ్వడవు నురి నీకుజేరేమి
యెవ్వనిపనిబూని యిటకువచ్చితివి
యెఱుఁగింపు ” మనవుండు యీతెఱంగెల్లఁ
జెప్పిన దోర్దండి చిత్తంబునలర
“ నింతిరో ! వినవమ్మ యినకులోత్తముల
మాయలనఁగించి మైరావణుండు
కొనివచ్చియున్నాఁడు కువలయేశ్వరుల
నరయవచ్చితి నేను నంజనీసుతుఁడ
నతివరో ! నాపేరు హనుమంతుఁడండ్రు ”
అనవుండు దోర్దండి యతిశంభ్రమమున
“ వానరోత్తమ ! నీవు వాయునందనుఁడ

వనుమాట నేనమ్మ నలరసీయావుఁ
 జూపవే యనవుండు సొంపుదీపింప
 హనుమంతుఁడెంతయు నాకాశ మెల్లఁ
 బెరిగిచుక్కలు మొలపేరులుగాఁగఁ
 బ్రియమంది దోర్దండి పేర్చియట్లున్న
 హనుమంతుఁడొక్క యాడి యొక్క తృణోనమ్మి
 మఱియుముప్పదిరెండు మణుగుల బరువు
 పెంపారడనకాలఁ బెట్టినయట్టి
 సంకెల బరువుకు ³సైంపక యింతి
⁴బ్రతిమాలిదానిని భగ్నంబుజేయు
 మనవుండు హనుమంతుఁడా సంకెలవుడు
 వామహస్తంబున వడినుగ్గుజేసి
 వనితతో నిట్లనె వాయునందనుడు
 “ నీపతిచేరేమి నీకుఁబేరేమి
 నీనత్తికడ వేమి నీసంకెలేమి
 నీనుతునకునైన నిర్భంశమేమి
 చెప్పుమేర్పడనన్న శ్రీరాముదూతఁ
 గనుఁగొని రాక్షసకాంత యిట్లనియె.

580

—: దోర్దండి హనుమంతునకుఁ దనవృత్తాంతమును దెల్పుట :—
 వినువాయునందన ! విశదంబుగాఁగఁ
 జెలఁగిమైరావణు ⁵చెల్లెలునేను
 (దోర్దండినాపేరు దుర్వారకౌర్య !)
 కరమరినాపతి కాలడత్తుండు

¹ పూసలు. ² ముగులబరువు. ³ కాలక. ⁴ పాముపొందయిదివిరిచి పొవెయవయ్య.

⁵ చెలియదొర్దండి.

'తనరంగమా'యందు పై వంబు కృపను
 నుతుఁడొకఁడు జనించె సూర్యసన్నిభుఁడు
 నీలమేఘుండను నిత్యశౌర్యండు,
 మైరావణునకును మాతంగివలన
 నుదయించె నొకకన్య యుత్పలనేత్రి
 వలనొప్పుగా రూపవతియనుపేర
 నది పుట్టినప్పుడే యశరీరి పలికె

540

“ వలనొప్పనీయింతి వరియించినట్టి
 యాతఁడే యీలంకకథివతి యనుచు
 నీలమేఘునకును నీరూపవతికి
 బ్రహ్మసంఘటన పరంగంగనిజము ”
 అనిచెప్పి యశరీరి యట్లేగెనంత
 మనసునఁబెగఁగొంది మైరావణుండు
 సంతకాకారుడై యాగ్రహంబుననుఁ
 గోపించియప్పుడు కొలువులోనున్న
 “నుతునకు సంకెలు జోడించెనపుడు
 నుతుకాళ్ల సంకెలఁ జూడంగలేక
 చెప్పితిఁబ్రియములఁ జెలువారనేను
 తోడఁబుట్టిననన్ను దుష్టుడై వాఁడు
 గోపించిసంకెలఁ గొమఱొప్పఁబెట్టి
 కడవఁ జేరికినిచ్చి కష్టమార్గమునఁ
 బనిపంపు ¹సేయించుఁ బవనతనూజ !
 నీవు భర్మాత్ముడౌ నీతిమంతుడవు
 నినుఁజూచినప్పుడే నిఖలై కవీర !

¹ తమయిరువురువలన. ² కాంతుని పట్టనకడిది కొపమున ధృతి బాసితగఱాచి తివిరి
 యున్నంత. కేయుండు.

పరఁగంగనాతపః ఫలమెల్లఁబండె
సంతోషమయ్యె నోశాఖా మృగేంద్ర !”
అనవుండు పవనజాండా యింతిఁజూచి

—: హనుమంతుఁడు దోర్దండిని సమాశ్వాసపఱచి

మైరావణునిగుఱించి వివరములనడుగుట :—

నీవేల వెఱచెదు నీవుత్రుఁదెచ్చి

550

పాతాళలంకకుఁ బట్టంబుఁగట్టి

పెంపారనాయింతిఁ బెండ్లి నేయింతు

మత్తుఁడై యున్నట్టి మైరావణేశు

జంపుదు దివిజాలు సంతోషమంద

రాజులఁగొని తెత్తురథసంబు మెఱయ

నివి నిశ్చయంబని యింతిరో ! నమ్ము

మనుచు ధైర్యముఁజెప్పి హనుమంతుఁడవుడు

“నతివరో ! యొకమాట అరమరలేక

చెప్పమాయడిగెడ సిద్ధంబుగాను

సఖయరో ! దనుజునిసమయ¹ముఁజెవుము

మఱియును డక్కిన మంత్రులెవ్వారు

యెవ్వరెవ్వరు వానికిష్ట కృత్యములఁ

జరియించువారల సరగునఁజెప్పు”

మనవుండు హనుమంతు కనియెదోర్దండి

—: దోర్దండి మైరావణుని వృత్తాంతమును

హనుమంతున కెఱుకఁపఱచుట :—

“పరఁగ నాతఁడు మహాప్రాణుండుతలఁప

సతవిప్రాణంబు వింధ్యాద్రిపై నుండు
 నేడువాకిళ్లతో ననగించునుండు
 తాపాణముననుండు భ్రమరంబులేడు
 నొండొంటిఁ జూడక యొగింజొచ్చి వెడలు
 నరుదుగానందులో నరుగుచునుండు

560

బెనగకుండగఁబట్టి పెనచియోడించి
 యొక్కటఁజంపక యుద్ధంబులోన
 జావులేదనుమాట సత్యంబునమ్ము
 మదిగాక మంత్రులు సతిబలాఘ్యులను
 నేవురఁజంపక యేర్పడఁడలేదు
 నీకెదురెవ్వరు నిఖలైకవీర !

యిట్టి బలాఘ్యుండు ఈరావణుండు
 పవనజ ! చూచితె పాతాళలంక
 రత్నగోపురములు రమణీయమైన
 బంగారుమేడలు భద్రశాలలును
 రవిసోమవీధుల రంజిల్లుచుండు
 వఃములు చెఱువులు పనజాకరములు
 గళిగృహంబులు గజశాలలమర
 బహురత్నములతోడఁ బ్రబలమైయున్న
 వాణిజ్యగృహములు వలనొప్పుచున్న
 కోటలు తొమ్మిది కొమరుదీపింపఁ
 గనకంపుకోటయు ¹ ఘనమైనవెండి
 రాగికోటలు పుక్కురాతికోటలును
 నిటికకోటయు మఱియినుకకోటయును
² సింపులు జెన్నోందు యిత్రలికోట

570

ముక్కంటి మెచ్చిన ముత్యాలకోట
 పగడంపుకోటయు ¹ పరంగంగనచట
 మిన్నులతోనంటు మెఱుగుకై వడిని
 కోటకునొక్కొక్క కోటిరాక్షసులు
 ఘనబలులెప్పుడు కాచియుండుదురు
 అట్టికోటలుదాటి యరుగంగవలయు
 వనచరరూపుని వారు పోసెరు
 తొరగాగద్రాసురు ద్రొక్కిపోవలయు
 నవుగాన వేరొక్కయాకృతి దాల్చు''

—: హనుమంతుడు ముంగిసరూపమును చాల్చి

సాతాళలంకను బ్రవేశించుట :—

మనవుండు హనుమంతుడతి సూక్ష్మమైన
 ముంగిసరూపంబు ముద మొప్పుచాల్చి
 కనకపు² ఘటములోఁ గరమర్థినుండఁ
 గలశంఖ శిరసునఁ గరమర్థి బెట్టి
 పాలుపొంద దోర్దండి పురమువాటిటకుఁ
 జనుదెంచి యాత్రాసుఁ జయ్యనద్రొక్కె
 ద్రొక్కినయాత్రాసు తోడనేయెగసె
 వాటికావలివాడుగ్రుండయ్యె
 నతివేగ బెగడకుమని సాహసమునఁ
 'గపిరాజువానిచేఖడ్గంబుబుచ్చి
 కొనివ్రేయవాడంత గుంభినిఁగూలె
 రక్తాక్షుండిలఁగూల రమణిసంతోష
 కారణు హనుమంతుఁ గనుగొనిపలికె

—: మారుతి మైరావణుని మంత్రులను జంపుట :—

“మారుతీ ! వినవయ్య మంత్రులమున్ను
 చంపక యేపనిసాధ్యంబుగాదు
 అనుచు నాదోర్దండి యతి వేగమునను
 మనమార ఘటికుని మాళిగజూపె
 నతనిమర్దించిన హనుమంతుడంత
¹ నెడగనూదిముఖుని నిలుజూపుటయును
 దర్పించివానినుద్ధతి వ్రేసెనంత
 సురసురస్రస్కుచు సూదిముఖండు
 వడవడవణుచు వనచరుజూచి
 వినవయ్య యిప్పుడు వీరపుంగవుడ !
 వలనొప్ప హనుమంతు వాలంపుకోట
 మారాజు పంపున² మస్నీలకొఱకు
 గర్వించి పొడిచిన ఘననైన ముక్కు
³ టిగినతోడనే వేగవచ్చితిని
 పారినబంటును పంతమా చంప ”
 అనవుండు వాయుజుండతనిమన్నించి
 మఱియును గలయట్టి మంత్రులయిండ్లు
 దోర్దండి చూపినఁ దొరకొనిచంపె
 నంతదోర్దండితో హనుమంతుడనియె

590

—: హనుమంతుడుదోర్దండిసుతుడగు నీలమేఘునకు ధైర్యముఁ

జెప్పి రామలక్ష్మణులను గలిసికొనుట :—

“రాజులెందున్నారు రమణి ! నీసుతునిఁ
 జూపుమా యనవుండు నుడతికొంపోయి

¹ యువున, ² మసీపతులకొఱకు, ³ విరిగినతనకి తిరిగివచ్చితిని.

- కారాగృహంబున గాసిలియున్న
తనతనూజుని (జూప) దండివిక్రముని
‘గొమగొప్ప నీలమేఘుడు చూచిపలికె
“ ఇదియేమి ఓతల్లి ! యీకవీశ్వరుడు
యెందుండి వచ్చెనో యిటకేలవచ్చె
“ సహియింపరాని నీశంకలయేది
అనిబెగడిన జూచి యతివయిట్లనియె,
“ మనభాగ్యవశమున మనలరక్షింప
వచ్చినశూరుండు వనచరోత్తముడు
తలఁకనేటికి నీవు తరుచురేశ్వరుని
పాదపద్మములకు భక్తితో మ్రొక్కు”
మనవుండు చనుదెంచి యానీలమేఘుఁ
డతిభక్తితో ⁴మ్రొక్కుననియె వాయుజుడు
“ నీవేల వెఱచెదు నీకు నేనండ
పరఁగ నీవురికిని బట్టంబుగట్టి
మైరావణునినైన మదమణంగింతు”
ననుచువిశ్వాసంబు నలనికిఁగొల్పి
“ పాలుపుగావాఁడునిక ⁵బొడఁగ ననేని
‘మన్నించఁడూరకే మార్గంబులేదు
కానయుద్ధంబునఁగాసరాకుండ
నేపారదొలగుము “యెచ్చటికైనఁ
గాడేని మర్మంబుగలిగినఁజెప్పు
మనివానిదోడ్కొని యవనీశ్వరులను

600

చూపుట. ²దోర్దండి. ³సఖియరొనికొలిసంకలయేది. ⁴నిజహస్తముల్ మోగించి.
‘తనీకకమరియున్న తనిమావాయుజుండు. బొగడనేసి. ⁵మన్నించి నూరకేరివై
సేన. ⁶యెడకచూట.

దోర్దండి చెప్పినతోరంపువేడ్కఁ
 'గనియుక్కు పెట్టెను గరమునఁదాల్చి
 వెలుపలఁగొనఁబోయి వెలయంగమిమ్ముఁ
 గొమరొప్ప నొకకొండగుహలోనదాచి
 మనసు"లెక్కగలేక మహివర ! మీరు
 యెట్లున్నవారకొ యీమండసమున
 నిశిచరమాయల నెట్లున్నవారొ
 "తోపదుమదిని సంతోషంబులేక
 మందఁగమంతట మఱియునుదెఱచి
 డనుజమాయలచేతఁ దగిలి మీరందు
 నలసి నింద్రించెడి యాచందమునను
 మెల్ల నేడగ్గరి మేలుకొల్పుటయుఁ
 దెలిసి హనుమంతునిఁ దెఱఁగొప్పఁజూచి
 ("యిదియేమి పవనజ ! యిటకురా మనకుఁ)
 (గారణమేమి" కణఁగిపల్కుటయు)
 ("మైరావణుండను మనుజాశనుండు)
 (తెఱఁగొప్పమిమ్మిటఁ దెచ్చినవాఁడు)
 వానిమర్దించెద వలనొప్పఁబోయి"

—: హనుమంతుఁడు మైరావణుని జంపుట కై
 పాతాళలంకనుఁ బ్రవేశించుట :—

అనిపల్కుటయు జయమనుచుదీవించి
 మరిమీరుదసుజుని మాయపత్వమున
 నిద్రఁగప్పినఁజూచి నిఖిలధర్మాత్ము

¹మందహాసాకారంబుదాల్చి. ²వగ లేక. ³చూడక మనసుసంతోషంబుగాదు.

⁴సంబంధముగాన.

కీపాటుపాటిల్లె నేమనవచ్చు
 ననివిధి దూటుచు నరుగుచోడనదు
 వాలరోమంబులు ¹వాడిగాజేసి
 పరువడి ²పెట్టెను బదిలంబుచేసి
 కరువలిపుత్రుండు కడునుగ్రుడ్డుగుచు
 దివిరియాపు మంతి శీరుడైచోచ్చె.

—: హనుమంతుండు పాతాళిలంక జొచ్చుటను
 నూదిముఖుండు మైరావణున కెరుకపఱచుట :—

అటమున్నె లంకలో నీవార్త ³దెలిసి
⁴నూదిముఖుండంజుజూచి నావణుని
 మొగసాలము దఱ మొఱవెట్టికొనుచు
 “జేవ! నేడొకకోతి నాగువన్నెవచ్చి
 రక్తాక్షుబొంగొని రథసంబు మొఱసి
 మంత్రులనందఱ మడియించిపిదప
 గూరుడై పురముగ్గో ⁵గ్రోవ్వియున్నాడు
 జేవదానపులకు దృష్టంపరాదు
 నీపట్టణముజొర నిడెంతివాడు
 చలమున నేవీని జంపనోవుదును
⁶సరయజెప్పితినిక ననురాధినాథ!
 నాకెదురెవ్వరు సరభోజనుండ!”

620

—: మైరావణుండు వృత్తాంతమెల్ల సరసి
 హనుమంతునితో యుద్ధమునకు గలుగుట :—

అనిన మైరావణుండనగ బ్రతిరికి

¹ వడిరావు వెట్టి. ² మందగము. ³ లెట్ల. ⁴ నూదిముఖుండంజువాడు. ⁵ కేంగుచున్నాండు.

⁶ యరుగ.

కరమర్థి రాజులకడ కేగుదెంచి
 వారటలేకున్న వగచిభీతిల్లి
 చనుదెంచి మంత్రుల చావులజూచి
 రయమునఁ బడియున్న రక్తాక్షుఁజూచి
 దోర్దండీగానక తోరంపు¹భీతి
 నీలమేఘుఁడులేని నేరమిఁజూచి
 మనమునఁ గుందుచు మైరావణుఁడు
 కొలువుకూటమునకుఁ గొమరొప్పవచ్చి
 చతురంగబలములఁ జయ్యనఁబిలిచి
 డండనా మకులనుఁ డగఁజూచిపలికె
 “ వింటిరే ! యొకకోతి వెలువకవచ్చి
 కడఁగి రక్తాక్షునిఖండించివైచి
 మంత్రులఁబొరిగొని మలయుచున్నాఁడు
 కాన నాకపిఁ జంపఁ గదలి పోవలయు
 (ననుచునాజ్ఞాపించి యండఱుఁగూడి)
 సంభ్రమంబునఁజని చయ్యనవచ్చి
 వయ్యాళితోడను వాలుచున్నట్టి
 హనుమంతుఁగనుఁగొని యార్చి పెల్లుబి్బి
 శరవృష్టిఁగురియింపఁ జతురుడై నిలిచి
 పాలముఖంబున వరభాణతతులఁ
 దునియలుగాఁజేసి తుండించివైచి
 రథముఁ విడిచి సారథులనుగ్గాడి
 కరిఁగరిఁగో వ్రేయ గగనంబుముట్టఁ
 దురగంబుతోడను దురంగంబువేసి
 రథములతో వైచి రథములఁజిదిపి

680

రథసారథులఁబట్టి రణవీధిఁద్రుంచి
 తనవాలమల్లార్చి దర్పించి మెఱసి
 పదుల నూలుల వేల బంధించి పట్టి
 వసుమతితోడుత వరగర్వమెసఁగ
 తరువులఁగొండలఁ దనరంగఁబెట్టి
 దనుజసేనలమీఁదఁదగ వేసిచంపె

∴ హనుమంతుఁడు శతజిహ్వుని రాక్షసులను మడియించుట :—

అంతట శతజిహ్వఁడవలీలఁదాఁకఁ
 జెలువొండగావాని జిహ్వలఁబెట్టి
 కడునుగ్రముగ వానిఁ గడ జేవుఁజేసి
 యంతటఁబోసీక యాగ్రహంబునను
 వెలయరోషము విశ్వజిహ్వనిఁదాఁకఁ
 వక్షంబుఁ బొడిచిన వాడంతఁత్రుగ్గై
 రోపించి మఱిఖడ్గరోమునిజంపెఁ
 గాలడండ్లునిఁబట్టి ఖండించివైచె
 సేనాధిపతి నుగ్రసేనునిఁ జంపె
 వజ్రవచునిమెడఁ వాలమ్ముఁజాట్టి
 వసుమతిపై వ్రేసి వానినిర్జించె
 ముందట నానూదిముఖుఁ బొడఁగొంచి

640

“ ఓరి! శూరుఁడనంచు నుదరిపడెదవు
 మునుపునాచేతను ముక్కుఁబోనాడి
 పిదపను లంకఁబాఁ బిరికి నేనంటి
 బ్రతిమాలిక్కునంటి పండననుకొంటి
 పెంతవేగంబున విటవచ్చినావు ”

అనివాలమునవాని నదరంట్రవేసి
 తాఁగల వక్షంబుడన్ని చంపుటయుఁ
¹బొరలివాడంతట భూమిపైఁగూలె
 మఱియును గొయట్టి మంత్రినందనులఁ
²బొరిగొనియాభంగి బొలియించుటయును
³గోపించిగడంబుచ్చుకొని దీర్ఘజిహ్వఁ
 ఁపునఁ బఱతెంచి యనిలజఁదాఁకె
 దాకిననుగ్రుడ్డె తరుచరేశ్వరుడు
⁴చేగడతో దీర్ఘజిహ్వనిజంపె

650

— హనుమంతుడు జంబుమాలిని జంపుట :—

నంతటకోపించి¹యాగ్రహంబునను
 నరడంబుదోలుక యాజంబుమాలి
 హనుమంతుడాకిన నతిశీరుండుచుఁ
²బవనుజుఁజేసిన బాణంబులెల్ల
 రయమునబొడిచేసి రాక్షసుడాకి
³తాలతమాలాది తరువులనపుడు
 ఉరవడి దనుజుపై నొగి వేసివాని
⁴రథము ముక్కలుచేసి రాక్షసుఁబట్టి
 పెనసి వాలముగట్టి బిట్టుదట్టించి
 కొనకాలబట్టి యాత్రోశింపవాని
 వడిద్రెప్పి నేలపై⁵ వైవగావాడు

¹ హాసినాడంతలో. ² పొరియించుటిభంగి పొలియించుటయును. ³ కొపించుకొనిచ్చుకొనియించు
 కొనదీర్ఘజిహ్వ. ⁴ నవపలుండై. ⁵ చేతిగదవైచి. ⁶ అగ్నిమెయిండు. ⁷ పవనుజు
 చేసిన యలెల్ల. ⁸ తాలతమాల చన్ద్రతరువులాది. ⁹ చెక్కలుతేరి
 రాక్షసులబట్టి. ¹⁰ వైచివైచుటయు.

తలవ్రయ్యలై పడి ధరణిపైఁగూలె

∴ హనుమంతుఁడు అగ్ని కేతుని బరిగూర్చుట :—

వాడుఁగూలుటఁజూచి వడిఁగోపగించి

కెరలుచునాయగ్ని కేతుఁడు మిగుల

దట్టించినొక భద్రదంతి పైనుండి

శరపరంపరలచేఁ జటుల వేగమున

బలియ్యఁడై హనుమంతుపైఁగురియింప

660

నచలుఁడై హనుమంతుఁడా బాణతతుల

బలియ్యఁడై పడిచేసి పటుకాద్రగతిని

(దోలియాయేనుఁగ తొండంబుఁబట్టి)

కుదియించి పడ్డవైచెఁగుంభిని మూడఁ

గరినంతఁదెగటార్చి కఱకురక్కనుని

తలపట్టిపడవైచి తన్ని చంపుటయుఁ

—: మారుతి మైరావణుల యుద్ధము :—

'గనిరావణుండంతఁ గడునుఁగుడగుచుఁ

గటాకటా ! యీకోతి కడఁగిరాక్షసులఁ

బొనియింపుచున్నాఁడు పోరినోపలను

వీనిఁజంపకయున్న హితంబుగాదు

అనుచుఁగోపాగ్నులు నందందనిగుడ

ననలార్కసంకాశ మగురథంబెక్కి

వరదివ్యకస్త్రాస్త్రవైఖరితోడ

మైరావణుఁడు వచ్చి మారుతిఁదాడి

పరఁగంగఁదనతపోబలమునఁ జేసి

తెలుగుగొప్ప వడసిన దివ్యభాణముల
 వర్షంబుగురియ్యకై వడి గుప్పెనవుడు
 కలగక ధీరుడై కరువలినుతుడు
 కదలకయున్న యాకారంబుజూచి
¹మైరావణుండంత మదిలోనడలఁచె
 కాలాగ్నిరుద్రుడో కడఁగి యావీర
 బద్రుడో యత్యుగ్రపావకవరుడో!
 ప్రళయకాలమునాటి భైరవుండ²గునో
³జనరనుపేంద్రునికుపమింపరాదు
 (ఇతఁడువానరుడని యేనమ్మరాదు)
 అనుచు రాక్షసవీరుడతివిస్మయమున
 నరయచు రాద్రభాణములేయఁదొంగె
 సరినాల్గునరములు సాధించిమఱియు
 వలనొప్పమారుతి వక్షంబువ్రేయ
 నదితాఁకి వివశుడైనగచరేశ్వరుడు
 అంతలో⁴దెలివొంది యాతనిరథము
 కోపించియవలీల కొనినొగల్పట్టి
 యదరంటనేలతో⁵ నణఁచెనాక్షణమే
 విలుదునుకలుచేసి వెలయసారథుని
 నుక్కడంగగఁజేసి నుగ్రతమెఱసి
 మరియంత విరఘుడై మైరావణుండు
 గడఁబుచ్చుకొని వచ్చి కరువలినుతుని
 వదలకవ్రేసిన వనచరోత్తముడు
 వడిఁమొగ్గి ధృతిదూలి వలనొప్పలేచి

670

¹కలక మైరావణుడపోయదొంగి. ²దొకాని. ³వానరకుపేంద్రుండనివుప. ⁴నదలిసి.

⁵.... మెనఁజె

గదరెందుతునుకలుగా చేసి విడిచి
 మెఱసివాలము చేత మెడఁజుట్టిపట్టి
 భూమిపై నడచియుఁ బొరలించి కనుజ
 తలవ్రక్కలుగఁగొట్టి ¹దట్టించినిలిచె,
 అంతమైరాఘవండుత్యుగ్రుండగుచుఁ
 బఱతెంచియార్చినఁ బవననందనుఁడు
 "రయమునవీడ్చొక్క రాక్షసుండేమొ,
 యనుచుఁగోపముతోడనాతనిఁదాఁకె
 బెనసియత్యుగ్రుండై పేర్చివాలమునఁ
 దడయక ధీరుడై తఱచిరాఁదిగిచి
 చలమున నిర్జించి చట్టలఁబాపి
 సంధులు విడిచియు శల్యముల్ పెట్టికె
 శల్యంబులొకవంక చట్టలొకవంక
 సంధులుచట్టలు సరినాల్గుదిశలఁ
 జీకాకుపడ నైచి చలగి యార్చుటయు
 నంతలోపలవాఁడు అతిరథసమున
 నార్చిముందటనిల్వ నావాయుసుతుఁడు
 మాయావివీడని మదివిచారించి
 "ఓరి! సహింపరా! ఉగ్రదానవుండ!
 చెలువొంద నీమాయఁజీల్చి నైచెదను
 యేలగర్విం చెదవింక నాయెదుట
 బ్రతికిపోయితి వేనిబంటు ²నేననుచు. "
 రయమునఁబఱతెంచి రాక్షసుఁదాఁకె
 దాకినవాడంత దర్శించిపట్టె

¹రక్షించి, ²రయమునవిండ్చొక్క రాక్షసుండొకని ³సంహ్వరించెదను. ⁴బాద
 నుచు.

“ వనచరాధమ ! నీవు వసుమతిమీఁదఁ
 బంతంబులాడెదు పగవారియెదుట
 హరిహరాదులకై న నజనకునైన
 దిప్పలకులకై న దేవే ద్రుకై నఁ
 గాలాంతకులకై నఁ గదనరంగమున
 నొనరంగఁబొనఁగదు యోరి ! నన్నెదురఁ
 గొనకొని ప్రేలెదు కోరినీవెఁత
 నీసత్య మరయంగ నేనుంటిగాని
 నీవెంతరా ! ఓరి ! నిమిషంబులొనఁ
 గదిసి మ్రింగెద నిన్నుఁగఁగుణఁబోవిడిచి ”
 యనుచునుద్ధతితోడ హనుమంతుడాఁకి
 యొడిసికై దువఁగొని వారణాశయవెఱికి
 గుంకెఁబహుంపితుల్ సరి నెగుడుచుండ
 నట్టహాసంబులు నాడ్చులు చెలఁగ
 మరిహనుమంతుండు మైరావణుండు
 రయమునబోరాడి రావణుఁబట్టి
 దవడలఁ దెగఁదన్ని దంతముల్ పెఱికి
 కండలఁ దెగఁగోసి కఱకురక్కసుని
 యముకలు ప్రేవులు యేవుతోఁజిదిపి
 మాంసరక్తంబుల మజ్జమేధముల
 వడిచూర్ణములుఁ జేసి వసుమతిమీద
 వెనజల్లి సరిలేని వేడుకతోడ
 సమ సైరావణుడని సంతోషమంది
 మారుతసుతుఁడేగ మైరావణుండు
 అప్పుడు చనుడెంచి యార్చిబిట్టెగసె,

700

కలకలనవ్వి యక్కరువలి నుత్తుడు
 మదిలోన వెఱగంది మాయావిజూచి
 “పాలుపొండ దురములో భుజబలంబునను
 నెంతబల్లి దునైన ¹ నెదిరింపవచ్చు
 చచ్చియుఁజావడి చపలరాక్షసుడు
 యేమిసేయుదువీని నెట్లు ² వధింతు.”
 అనియిట్లు జింతించు ననిలజాచి
 యంతరంగంబున నతివ దోర్దండి
 మారుతతనయుడు మైరావణుండు
 నేకాంగులై పోరి మెంతయునలసి
 నివ్వెఱగందుట నిజముగాఁజూచి
 యచ్చటఁ జనుదెంచి యావాయునుత్తునిఁ
 గనుఁగొనిపలికె నాకాంతదోర్దండి
 మారుతాత్మజ! వీనిమాయలఁబొంది
 కాలక్షత్తునినుత్తు గతనరంగమునఁ
 బొడఁజూప వలకని బుద్ధిగాఁజెప్పి
 యేకాకియితనితో నేలపోరెడవు
 చలమునవీడేల చచ్చు యుద్ధమున
 మర్మంబుఁజెప్పితి మఱచితివీవు
 (అనఁడనమనమున నతివనుబొగడి)
 కరమర్కిఁదెలిసి యాకరువలినుత్తుడు,
 పాలుపొండ గిరిఁగూర్చి పోయేటియవుడు
 మదిలోనఁజింతించి మారుతాత్మజని
 మతమునఁబలికె నామనుజభోజనుడు.

710

“ ఓరి ! వానర ! నీవుయొంటి నా పురముఁ

జొచ్చితివెఱవక శూరత మెఱసి

యదియునుఁగాక నీ వాహవంబునను

(నాతోడఁ బోరుట యలవియేనీకు)

నీరేడుజగములు యేపుమై నిలువ

హరిహర బ్రహ్మదులాదిగాఁగలఁగ

దేవతాదులనెల్ల స్థీరత మెఱసి

బవరంబులోఁదొల్లి పడఁద్రోసినాఁడ

వలనుప్ప ననుగెల్వవనచర ! నీకు

నలవియె తలపోయ నజ్ఞానబుద్ధి !

పోరఁజూచెదవింకఁ బొలియకఁబొమ్ము ”

అనవుండు కోపించి యావాయునుతొడు

మాయావి దెసఁజూచి మరికోపగించి

“ ఓరి ! పాపాత్ముడ ! ఉపమింపరాని

తరుచర నేనాభిఁడగ మోసపుచ్చి

డకకంతు పనువునదానవ ! నీవు

రాజులఁదెచ్చితి రభగంబు మెఱసి

అనుచు గర్వింఁచెద వాత్మలోనీవు

(మొగతన మిదియౌనె మూర్ఖతఁ

చెలువొంద వానర నేనపై వచ్చి

తెఱఁగొప్ప రాజులఁ దెచ్చితివేని

మగవాఁడవనవచ్చు మహిలోననిన్ను

నెఱుంగకుండఁగఁగుక్కయిలుఁ జొచ్చినట్లు

ఘనులనిక్కడఁదెచ్చి గర్వించినావు)

720

నీపాటుజూడవు నీవుత్రులైదవు
 ధరణిజఁ దెచ్చిన డకకంధరుండు
 తలలుకుప్పలుగాఁగఁదాఁగూలుచుండుఁ
 జలమున నినుఁజంప సమకట్టినాఁడు
 (కూపానఁ) బడనుండఁ గొమరొప్పఁడనదు
 వెనుకవానికిఁ జేయివెసనిచ్చినట్లు
 గులమును ¹జెఱచిన కుశ్శీతుండఁడె
 చెలువొందవానికై చెడితివి నీవు
 పాలుపొందరాజ్యంబుఁ బోనాడుకొంటి
 నావానివలెవచ్చి నను మోసవుచ్చి
 నీచావుఁగానక నీవునేఁడ్లు
 నీపాలవిధిదప్ప నేనేమి నేతు
²పాలుపొందగా నిన్నుఁ బొగడకొనకవు
 మాయావి నీతోడ మాటలేమిటిక
 నీలావుఁబరికింప నేనుంటిగాక
 నీవెంతరావోరి ! నినుఁ దోకఁగట్టి
 పాలియింతు దివిజాలు పొగడుచునుండ
 నీమాయలన్నియు నీరుగావింతు ”
 అనుచు వాయుజుఁడట్టహాసంబుఁజేసి
 యొడిసికై దువఁగొని యుగ్రత మెఱసి
 మల్ల యుద్ధంబున మడమెల్ల నణఁచి
 తనవాలముఖమున తాఁజుట్టిపట్టి
 పెనచిరాఁదిగిచియుఁ బెంపొనరించి
 హుంకారరవమున నుర్వికంపింపుఁ

730

740

¹ చెడగోరినచ్చుతుండువాండు. ² పాలుపొందగానిన్ను నీవె పొగడెదవు.

గరువలినుతుడంతఁ గరమప్పళించె
 నీభంగిఁడమలోన నిద్దఱుఁబెనఁగఁ
² బాయుచుఁ గూడుచు బాహుదండముల
³ వేయుచుఁ బాయుచు విఱిగిపారుదురు
 పిడికిళ్లఁ బొడుతురు పృథుల వేగమున
 నార్పులుబొబ్బలు నట్టహాసములు
 ఘంకెలు హుంకృతుల సాహసంబులునుఁ
 డమలోన దిక్కులు తగులుకొన్నట్లు
 గొండలలోరెండు కొండలుగ్రతను
 డట్టించియుద్ధతిఁ దాఁకినయట్లు
 బోరాడిరిద్దఱు బోలురాజేంద్ర !
 వెలయమీకెఱుంగింప విస్మయమయ్యె
 నేమనిచెప్పదు నినకులాధీశ !

—: హనుమంతుఁడు మైరావణుని సంహరించుట :—

హనుమంతుడంతలో నతిరాద్రవృత్తి
 మైరావణు' బట్టి మానంబువుచ్చి
 ముక్కులుఁ జెవులును మొదలంటఁజిదిమి
 తనరంగతనరోమతతులచేనతని
 సంధిసంధికేగట్టి ¹ సత్త్వంబుమెఱయ
 మెయిఁగట్టి కాలితో మెఱలరాకుండ
 సర్వవాయువులును ² సరగొప్పగట్టి
 పరఁగ వింధ్యాచలప్రాంతంబునందు
 నొక కాలువెట్టి వేరొక కాలనతని

750

¹ గాలితనూజుండు, ² పాయుదురుకూడుదురు, ³ వేయుదురు పాయుదురు, ⁴ దిక్కులు
 తమలోనధికొన్నయట్లు, ⁵ బుబుమెల్లబుచ్చి, చదరవండగగట్టి.

మెడఁద్రొక్కిపట్టి యామేరువునందు
 వరబలంబునఁజేసి ¹వాడుస్వజీవ
²మక్కడదాచిన యాగుండుఁజూచి
 దోర్దండి చెప్పిన తొట్టిమార్గమున
 నెఱుంగి తుమ్మెదలేడు వాకిళ్లు
 జొచ్చుట ³నొక్కటఁ జోద్యంబుఁజూచి
 యాతుమ్మెదలఁబట్టి యనయనొక్కటనుఁ
 బట్టిచంపకవీని ప్రాణముల్ వోవు
 పట్టిననొండాంటి పారిపోయెడిని
 యేభంగిఁబల్బుడు (నేమిసేయుదును)
⁴అనియిట్లు జింతించి యనిలజఁడంత
⁵గుండుతో (డనువానిగుల్లంగఁజుటచె)
 (చఱచినం) తటవాఁడు చయ్యననచటఁ
 గదలక మెదలక కడచినయిట్లు
 బలువిడి ధరఁగూలి ప్రాణముల్ విడిచె.
 పిడుగు ⁶వడినఁగూలు పృథివీధరంబు
 పగిది వనుమతిపైఁబడియె రావణుఁడు
 అప్పుడు రణభూమి యతిభీకరమున
 మోములుశిరములు ముక్కుఁదొక్కిలును
 దుండంబులుఁజెవులు తునియలై పడ్డ
 కరులు తురగములు ఘనముగా మడియఁ
 గొఱప్రాణములతోడఁ గూడినభటులు
 మేటిరాక్షసులును మిన్నులుముట్ట
 నాడెడు నట్టలు నడలు భూతములు

760

¹ అతండుతనజీవ. ² యండుతోదాచినాగుండుమాచి. ³ యొక్కట సాధ్యంబు.

⁴ తనమనమునచింతించి ఘాతతియంత. ⁵ గుండుతో నెమనకూట..... ⁶ వేగిన.

పాడెడు ధాకినుల్ బైరవంబెసంగ
 మాంగర క్తములకు ముటిగి భూతములు
 పారుచుఁ దారుచు ¹భ్రమసి యాడుచును
 నేపార రుధిరంపుటేటి లోపలను,
 నీదాఁడుచును ముడికిచ్చలంబైన
 హాహారవంబుల నానందతతుల
 సంజుల్లు మెక్కుచు నావాయుసుతునిఁ
 బొగడుచుండెను మహాభూతసంఘములు
 పరగనత్తలకునుఁ బడుచుకోడండ్లు
 వండఁదటిగినరీతి వడినుండెరణము,
 అప్పుడానందించెరళిలదేవతలు,
 పరంగంగ హనుమంతుపైఁ బుష్పవృష్టి
 నడుచుగాఁ గురియించి రాకాశమునను
 దీవించిరప్పుడు దేవతలెల్లఁ
 జాతాశవాసులుఁ బ్రస్తుతిఁజేయ
 వెలయంగనహిరాజు వేయివిధముల
 నరుచుగాఁబొగడె నాహనుమంతులావు.

770

—: మాతంగి విలపించుట :—

అంతరావణుపత్ని యడలుచువచ్చి
 తనపతి మీఁడను దామొదుకొనుచుఁ
 “బోయి తేరావణ ! భువనైకవీర !
 చెప్పిన నామాట చెవిసోకనీక
 పాలుపొంద రాజ్యంబుఁ బోనాడుకొంటి

¹ ఫరిణమింపుచును.

² హాహార తగ్రముతానందతతుల,
భాగవంబునకు,

³ పరంగనంతలకు

నీపాలివిధి తప్పనేనమి నేతుఁ
 బరఁగరాఘవుతోడి పగవలడంటిఁ
 బవనజుండెట్లైన బ్రతుకనీడంటిఁ
 (గని తెచ్చి) నీచావుఁగానలేవైతి
 నీపనియిట్లుండ నేమనవచ్చు
 నెక్కడిదశకంతుఁ డెక్కడిచెలమి
 మదిమదినుండి నీమదమార్పుకొంటి
 తనకు నెక్కడిదిక్కు దానవాధీశ !”
 (అని వేయి) భంగులనడలుచుండఁగను
 నుతునిఁదోడ్కొనివచ్చె (నుదతిదోర్దండి)
 (పరఁగంగ) హనుమంతు పదములకెఱిగి
 సురకంటకునిచావుఁ జూచి శోకించి
 మాతంగి నూరార్చి మైరావణునకు
 సన్నిసంస్కారంబులమరంగఁజేసి
 మువ్వరుహనుమంతు 'ముందఱనిలువ

780

—: హనుమంతుఁడు మాతంగి నూరార్చి నీలమేఘ రూపవతులకుఁ
 బెండ్లి చేయించి పాతాళలంకకుఁ బట్టంబుఁ గట్టుట :—

మారుతసుతుఁడంత మాతంగిఁజూచి
 ” కరమర్థి శ్రీరాముకారణంబునను
 మదమత్తుఁడైచచ్చె మైరావణుండు
 కరమర్థి నాతఁడు కనియెస్వర్గంబు
 నటుగాన వెఱవకుమతివరో! నీవు
 నీదుమేనల్లుఁడు నిజధర్మపరుఁడు

విష్ణుభక్తుడు మహివినయపరుండు
 అతనికి నీకూతు నారూపవతినిఁ
 (బెంపు మీరఁగనిచ్చి పెండ్లి గావించి)
 చెలువొండగాబంధు జనులునుఁగూడఁ
 బాలుపొంద సౌభాగ్య భోగసంపదల
 ననుభవింపుచుగాక యడలకు''మనుచు
 మాతంగిశోకంబు మాన్పియంతటను
 మంత్రులహితులను మరివురోహితులఁ
 బరఁగంగఁబిలిపించి పవననందనుఁడు
 నీలమేఘునిఁదెచ్చి నిజ శుభసమున
 నారూపవతికన్య ననురాగముననుఁ
 బాలుపొందనతనికిఁ బెండ్లి నేయించి
 పాతాళలంకకుఁ బట్టంబుఁగట్టి
 శ్రీరామనామము చెల్లునందాఁక
 చెలువొండరాజ్యంబు నేయుమీవనుచుఁ
 బొందుగానతనికి బుద్ధులుఁజెప్పి
 తెఱఁగొప్ప బహువిధ దీవెనలిచ్చి
 ధర్మంబు దయయును దగవునుహితవు
 మరిసీవుతప్పకు మంత్రులబుద్ధి
 నతిభక్తి వినుమంచు నతనికిఁజెప్పి
 మానంబుఁగాచిన మగువదోర్దండఁ
 బిలిపించినతిభక్తిఁ బ్రియములుఁబలికె
 "నడుదుగానీ¹తోన నాడీనమాటఁ
 జెల్లించితని''యని చెప్పియాడుట

790

: హనుమంతుడు రామలక్ష్మణ సహితృడై మత్స్యవల్లభుని
సాహాయ్యమునఁగొలనుదాటి వానరసేనలఁగలియుట :—

వారలవీడ్కోలిసి వాయునందనుడు
కరమర్థిరాజుల కడకేగుదెంచి
మహిన్ ప్ప(నాయుక్కు) మండసంబూడ్చి
పాలుపొంద నాదివ్య (పురుషులఁ) జూచి
మెల్ల నేవారలు మేల్కొనకుండఁ
దనదుహస్తంబునఁ దాఁగొనివచ్చి
(మారుతతనయుండు మత్స్యవల్లభుని)
(తలచెనంతటవాఁడు తడయకవచ్చి)
ముదమొప్పఁ దనతండ్రి ముండటనిలిచి
సరగరాజులజూచి సంతోషమంది
రాజులఁడండ్రీని రయమున మెఱసి
వీవుపై నిడుకొని వివులసత్వమునఁ
గొమరొప్పుగా¹ వారిఁ గొలనుదాటించి
ధరుణీశులనుదించి దండంబుఁబెట్టి
హనుమంతునకుఁ మ్రొక్కి హస్తముల్ మొగిచి
తండ్రి ! యెక్కడనైనఁ దరియైనచోటఁ
తలఁచిన వచ్చెద దనరంగవేగ
ననిచెప్పిమగుడ వాఁడత్రోవఁజనియె
వాయునందనుడంత వసుధీశవరుల
వలనొప్పఁగొనివచ్చి వనచరసేనఁ
గలియంగవచ్చినఁ గపివరులెల్ల
సుగ్రీవుఁడాదిగా సారదివానరులు

800

¹ వించిగొలుపులోపలను.

నేపారననిలజ కెదులుగావచ్చి
 పదివేలభంగులఁ బ్రస్తుతిఁజేసి
 కొనిపోయిమిమ్మునుఁ గుశశయ్యమీఁద
 నునుపనఁతటిలోనె యుడఁబంచెనినుఁడు,
 అనియిట్లు మునివరుఁడనిలజమహిమఁ

810

—: శ్రీరామచంద్రుఁడు హనుమంతునిఁ బొగడుట :—

జెలువొప్ప వినుపింప శ్రీరామచంద్రఁ
 డానందమునుఁబొంది యామునీశ్వరుని
 పాదపద్మములకు భక్తితోఁమ్రొక్కి
 సంయమిశ్వరుఁజూచి సంతోషమంది

“ నాఁడునిద్రింపుచు నాలోననిట్టి
 బావంబుతోఁ చగా భయమందిచూచి
 (గుహాబోలు) చోటికి కొనిపోయినట్లు

.....

మీరుచెప్పంగ సమీరనందనుని
 బంతంబువినఁగలె ఫలమయ్యెనాకు.”
 అనిహనుమంతుని నతివేడ్కఁజూచి

¹కరముననుండెడు ఘననవరత్న
 హారంబులన్నియు నరయంగనిచ్చి
 బహురత్నచయమగు పథకంబుఁబెట్టి
 చెలఁగి కిరీటంబు శిరసుననుంచి

¹మీరానతి న్నా.....నంతు, ²కరకర నుండెడుకడు నవరత్న.

మన్నించికొగిట మానుగాఁజేర్చి
 వాయుతనూజని వలనొప్పుజూచి
 “తెఱఁగొప్ప నీలాపు తెంపుగాఁజేసి
 దానవాంబుధి ¹దాటి ధరణిజఁగొనుచుఁ
 జెలువొప్పు రాజ్యంబు సేయంగఁగలిగెఁ
 గ్రమమొప్పు సిద్ధించుఁగ్రతు కోటిఫలము
 అటుగాననీవు నాయర్థాసనమున
 గూర్చుండు²మనిలజ! కోర్కెదీపింప”
 అనివల్కి రఘరాముఁడా మునికనియె

820

“మునినాథ! వానరముఖ్యుండు నేనుఁ
 బొత్తునఁగుడువక పాసఁగదుమనసు”
 అనవుండు మునినాథుఁ డతిసంతసమున
 శ్రీరాఘవేశ్వర! శ్రీరామచంద్ర!
 “వారిధిగాంభీర్య! వరమేరుధైర్య!
 పాతకారులు యెల్ల భస్మమైపోవుఁ
 డలఁచినంతట వారితలపు సిద్ధించు
 మీకృపఁబొందె సమీరనందనుఁడు
 యాతనిఁబలఁచిన నెల్ల కార్యములుఁ
 బడయుదురటుగాన భానుకులేశ!
 అటుగాననీవిట్లు.....

.....భంగులనమ్ము నీశ్వరుఁడు,
 పరఁగశ్రీరామునిఁ బ్రస్తుతిసేయ
 మ్రొక్కి హనుమంతుండు మునివరుకవుడు
 నడ్చక్రి..... గాఁగమొఱిగి

గడచి. ²మనవుండు. వరనిధిగాంభీర్య మేరుధైర్య. ³మీకృపబడకన
 మిహిరనందమండు.

మొరకంకణములుమా.....,

..... పట్టుపచ్చడముః

8

గట్టంగ నిచ్చినకడు భక్తితోడ

ధనముదాన్యంబులు.....,

తప్పొప్పులపట్టిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
1	12	వేగఁ	వేగ
4	2	రంజిల్ల పజ్జను	రంజిల్ల బజ్జను
„	3	మొదలుగా పరమహర్షమున	మొదలుగా బరమహర్షమున
„	15	రంజిల్లుచున్న	రంజిల్లుచున్న
„	24	జెలగి	జెలఁగి
5	15	వీరులతోడ	వీరులతోడ
„	21	సుగ్రీవుఁడాదిగా	సుగ్రీవుఁడాదిగా
„	23	కరమున	కరమర్థి
7	3	గరమర్థి	గరమర్థి
„	4	వెరగొప్ప	వెరఁగొప్ప
„	6	దరుచర్లతోడ	దరుచర్లతోడ
„	7	వెలయు	వెలయు
„	21	చతురుడై	చతురుడై
8	5	బ్రహ్మస్త్రనిహతికి బద్ధుడై	బ్రహ్మస్త్రనిహతికి బద్ధుఁడై
9	6	వేదనబొంది	వేదనఁబొంది
10	6	జంచలిఁపకలావు	జెంగలించుచులావు
„	21	యా తెరంగంతయు	యా తెఱంగంతయు
„	8	వసిష్ఠుడు	వసిష్ఠుఁడు
12	6	సిద్ధించు	సిద్ధించుఁ
„	7	పరఁగ	బరఁగ

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
18	15	యతనికొంగిట	యతనికొంగిట
14	11	నెఱంగి	నెఱింగి
„	16	బగవారిగూడె	బగవారిగూడె
15	3	యెరుగ వే	యెఱుగ వే
„	7	నెఱంగిన	నెఱింగిన
„	17	పరగంగ	పరంగంగ
„	20	ధనుజాధివాధ !	దనుజాధివాధ !
16	2	గోరెడువాడు	గోరెడువాడు
„	11	బరగంగ	బరంగంగ
„	17	నీవార్తవుత్తేరనచట	నీవార్తబుత్తేరనచట
23	14	కొమరొప్ప	కెఱంగొప్ప
24	14	పగవానిపోగడెడు	పగవానిపోగడెడు
25	11	అనగ	అనంగ
„	21	దాల్చి	తాల్చి
„	23	గాననినిప్పుడు	గాననిప్పుడు
26	7	నెఱుయంగ	నెఱయంగ
„	20	ముఱ్ఱవిడిగిన	ముక్కువిడిగిన
27	3	యిదియేమి	నిదియేమి
„	14	తాకి	తాకి
28	13	మైరావణుడు	మైరావణుడు
„	17	శరణువేడిన	శరణువేడిన
„	18	గావంగ నేరదితడు	గావంగ నేరదితడు
„	20	యాత్యభంధుడవు	యాత్యబంధుడవు
29	23	బరగంగఁజెప్పి	బరంగంగఁజెప్పి

పుట.	పంక్తి.	తప్పి.	ఒప్పు.
80	7	యెల్లెఱుగవచ్చు	యెల్లెఱుగవచ్చు
„	8	కానిమాటలు	గానిమాటలు
81	10	బరగనిద్దఱను	బరగనిద్దఱను
82	15	మఱపించి	మఱపించి
83	5	నాగ్రహంబొంద	నాగ్రహంబొంద
„	6	నుగ్రీవుడు	నుగ్రీవుడు
85	11	నన్నను	నన్నను
40	12	చెడఱకపోవ	చెడఱకపోవ
„	20	వాయునందనుడంత	వాయునందనుడంత
41	16	వృత్తాంతమెల్ల	వృత్తాంతమెల్ల
46	9	పురవిధి	పురవిధి
47	22	అంజనేయుడు	అంజనేయుడు
„	23	వృత్తాంతమును	వృత్తాంతమును
„	24	అనియిట్లుపలుకుచు	అనియిట్లుబలుకుచు
51	9	మైరావణేశు	మైరావణేశు
54	9	సూదిముఖుడు	సూదిముఖుడు
57	6	ధీరుడై	ధీరుడై
59	16	సేనాధిపతి	సేనాధిపతి
„	17	వజ్రకవచునిమెడక	వజ్రకవచుమెడక
60	13	దాకిన	దాకిన
61	15	గడునుగ్రుడగుచు	గడునుగ్రుడగుచు
62	7	భద్రుడో	భద్రుడో
„	17	యవలీలగొనినొగల్	యవలీలగొననొగల్
63	1	తునుకలుగాచేసి	తునుకలుగాజేసి

పుట. పంక్తి.	తప్ప.	ఓప్పు.
,, 5	మైరావణుండత్యుగ్రుడగు చు	మైరావణుండత్యుగ్రు డగుచు
,, 7	వీడొక్క	వీడొక్క
,, 15	చలగి	చెలగి
,, 24	దాకినవాడంత	దాకినవాడంత
64 16	రయమునబోరాడి	రయమునబోరాడి
,, 21	వసుమతిమీద	వసుమతిమీద
65 2	వెలుగంది	వెలుగంది
,, 10	మె-తయు	యెంతయు
66 19	మూర్ఖతఁ	మూర్ఖతగాని
67 23	బెంపొనరించి	బెంపొనరించి
68 12	మీకెఱుగింప	మీకెఱిగింప
70 9	పరగ	పరగ
71 21	నాతఁడు	నాతఁడు
,, 22	వెలువకు	వెలువకు
72 8	పురోహితులఁ	పురోహితులఁ
73 21	వాయునందనుడంత	వాయునందనుడంత
,, 24	సుగ్రీవుడాదిగా	సుగ్రీవుడాదిగా
74 12	భావంబు	భావంబు
,, 13	చోటికిగొనిపోయినట్లు	చోటికిగొనిపోయినట్లు
76 3	నిచ్చినకడు	నిచ్చినకడు

